

A

M

S

A

B

ARCHIEF EN MUSEUM VAN DE SOCIALISTISCHE ARBEIDERSBEWEGING V.Z.W.
ARCHIVES ET MUSÉE DU MOUVEMENT OUVRIER SOCIALISTE A.S.B.L.
ARCHIV UND MUSEUM DER SOZIALISTISCHEN ARBEITERBEWEGUNG
ARCHIVE AND MUSEUM OF THE SOCIALIST LABOUR MOVEMENT

MURUROA !

Ce n'est plus une prière mais un ordre qui doit monter
des peuples vers les gouvernements, l'ordre de choisir
définitivement entre l'enfer et la raison.

Albert Camus *Combat* - 8 août 45p

nr. 28 / 1995

ISSN 0771-0038
verschijnt driemaandelijks

T I J D I N G E N

v.u.: Wouter Steenhaut,
Bagattenstraat 174,
9000 Gent

AMSAB-Tijdingen

Driemaandelijks berichtenblad van het Archief en Museum van de Socialistische Arbeidersbeweging, Bagattenstraat 174, 9000 Gent.

Tel. : 09/224.00.79

Fax : 09/233.67.11

Openingsuren

Gent : maandag t.e.m. vrijdag 9 - 12 u; 13 - 17 u.

Antwerpen : maandag t.e.m. vrijdag 9 - 12 u; 13 - 16 u.

Redactie, correctie en eindredactie

Ludwine Soubry, Wouter Steenhaut, Guy Vanschoenbeek

Redactiesecretariaat

Guy Vanschoenbeek

Fotografie

Nathalie Demeester, Geert Bonne

Vormgeving

Patricia Rau

Tekstverwerking, verzending en abonnementen

Michèle Beernaerts, Luc Beirnaert, Gwendolina Van Hoecke

Druk

Goff n.v. Kale weg 5, 9000 Gent

Lid- en abonnementsgeld

Individueel : 500,- fr.

Regionale organisaties : 1.000,- fr.

Nationale organisaties : 1.500,- fr.

Op rekeningnummers

870-0007163-48 // 123-6105500-65 van AMSAB vzw, Bagattenstraat 174, 9000 GENT

870-0005629-66 van AMSAB-Centrum Louis Major, Lange Nieuwstraat 22, 2000

ANTWERPEN

In dit nummer bijdragen van

Johan Anthonis, Piet Creve, Wis Geysen, Rik Hemmerijckx, Luc Lievijs, Johan Neyt, Luc Peiren, Wouter Steenhaut, Guy Vanschoenbeek, Paule Verbruggen, Michel Vermote

Foto omslag :

Protest tegen Franse kernproeven, juni 1974 (uit de tijdschriftencollectie van Jean Van Lierde)

AMSAB-Tijdingen

INHOUD

<i>Focus</i>	3
100 jaar socialistisch municipalisme in België. De Belgische Werkliedenpartij (BWP) en de gemeenteraadsverkiezingen van 1895	
<i>Recyclage</i>	7
Resultaten zending Moskou 14-21 maart 1995 Opzoekingen in de Rosenbergarchieven te KIEV Tijdschriftencollectie Jean Van Lierde Bibliotheekschenking "Hein Picard"	
<i>It happened</i>	11
De 26ste IALHI-conferentie, Moskou, sept. 1995 Uitreiking van de sociaal-economische prijs Camille Huysmans 1995 Het Centre des Archives du Monde du Travail te Roubaix	
<i>Kleinood</i>	13
Het socialisme in de Vitolfilie	
<i>Forum</i>	15
Jean Van Lierde. Een strijd tegen het militarisme	
<i>Leesgezelschap</i>	19
Recente publikaties over de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog Ingekeken maar niet uitgelezen	
<i>Geschiedeniswinkel</i>	24
Muren doorbreken : 50 jaar August Vermeilen Internationaal Colloquium : "Tomorrow's Social History" Strijdliederen	

REDACTIE
ADMINISTRATIE
GENT
GARENPLAATS

Ongetekende brieven
worden niet opgenomen.
Berichten over werksta-
lelingen en grieven moe-
ten door de Vlaarvereni-
gen gestempeld zijn.
Inzake niet op de post.

VOORUIT

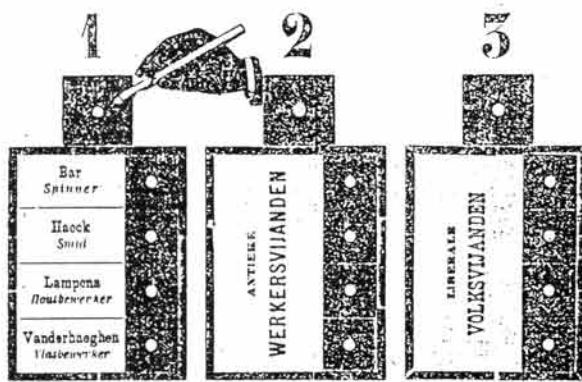
Orgaan der Belgische Werkliedenpartij. — Verschijnende alle dagen.

ABONNEMENTSPRIJS
België
Drie maanden fr. 3,30
Zes " " 5,00
Een jaar 10,00
Nederland
Drie maanden fr. 4,00
Zes " " 5,50
Een jaar 10,50
AANKONDIGINGEN
Eenige volgens het Tarief
Voorop te betalen

REDEVOERING VAN GEZEL ANSEEELE IN DE KAMER

Kiezing van 4 toegevoegde Gemeenteraadsleden

24 NOVEMBER 1895

Werklieden, doet uw plicht!

Werklieden! Morgen zijt ge andermaal opge-
roepen om uw stem uit te brengen op vier
gemeenteraadsleden.
Ge weet waarom men de gemeenteraadsleden moet
veroorloofden heeft in de steden van
boven de 100,000 inwoners, en met 4 in steden
van boven de 20,000 inwoners te kiezen, de een
heeft door de patroons en de andere heeft door
de werklieden, kiezers van den werk- en nijver-
heidsraad.

Toen de schandelijke chineesische kieswet voor
de gemeenten gemaakt werd, die ons ten spo-
de van geheel Europa maakt, en die zondag voor
de eerste maal heeft goddelijk, was men in het minste
terre zelf verscherpt over de mogelijke gevolge
van dit samenroep van jehoevistische rechtsver-
krachtingen en schaamteloze bevoorrechtiging
der hogere klassen.

Men had dit zoo aangegeefst om voor altijd
de socialist- en uit de gemeenteraadsleden verwijderd
te kunnen houden.

Het drievoudig stemrecht voor de Kamer op
25-jarigen leeftijd had een misrekening ge-
weest voor de kapitalisten. Zij hadden gedacht
ook daarmee alleen slechts diezels van God
kapitaal in den tempel der wet te laten binnen-
vallen.

Helaas, 28 socialisten werden gekozen, die
niet zo gauw in bediening, door hun krachtig-
en vastberaden optreden, om meer den schrik
om het hart sloeg van al wat licht en zuigt aan
den misgeren tepel van het afgestroopte proleta-
riaat.

Heeds bekoeg men zich de toegeving in de
ure van bangen angst gelaan.

Met dit kiesrecht kon het gebeuren dat de
stadshuizen der steden en niverheidsdorpen
allen in handen vielen van de socialist.

In wat dan?

Zouden zij hier niet, evenals in Frankrijk, in
staat zijn de arme schoolkinderen te voeden en
te kleeden, de werkslakers te ondersteunen, enz.

Zouden zij ook niet verzuiwen de politie op
de werklieden af te zeiden die voor loon en
recht strijden?

Daarom te denken allen joeg hen het koude
angst-oet op de luid.

Eit mocht niet gebeuren, en na eindeloze
studie dachten zij het middel gevonden te heb-
ben om dit te teelten.

Men schouk aan de bezitters vier stemmen.

men moest 30 jaren oud zijn, drie jaar in een
gemeente verblijven, enz.

Doch zoo schandelijk was en is deze gehele
wet, dat hunne eigene vrienden er den gevaar
in zagen voor de toekomst en de vrees uitsprak-
ten dat de werklieden en laadbeiders zich
wel met de eerste Kamerkiezingen zouden kun-
nen wreken over dien smaad hun aangelezen,
met in massa voor de socialist te stemmen.
Daarom dachten zij wat nieuws uit.

Om te toonen dat men de werklieden niet ge-
heel wilde buitensluiten voegde men een nieuw
artikel in de gemeentekieswet waarbij de ge-
meenteraadsleden met de hogere genoemde raads-
leden vermeerdert werden.

Het zijn deze, die gij morgen hebt te kiezen.

Werklieden!

Herinnert u wat men tegen u misdeed, zoo
van de een als de andere burgerpartij.

Herinnert u de besnoeiing uwer rechten, het
belasten uwer otwaren, het verspillen onzer
miljoenen aan de Congo, de schoolwet, enz.

Herinnert u ook hoe liberale en klerikale
patroons reeds sedert twee maanden pogen 1300
huisgezinnen uwer broeders, de metalbewer-
kers uit te hongeren, en stelt daar tegenover den
strijd die de socialisten voeren en steeds gevoerd
hebben voor uwe rechten, voor uw bestaan,
voor uw loon, voor het onderwijs uwer kinde-
ren, enz.

De mannen die tegenover de socialisten staan
zijn de handlangers, de bondgenooten van hen
die geen loonsverhoging aan hunne gasten wil-
len toestaan.

Gij hebt het gezien, op zondag 17 november,
werklieden, van die vakken waarin er strijd ge-
voerd werd om meer loon, stonden zij op een
lijst met patroons die weigerden elke verhoging
op te staan. En zoo zag men dezelfde kerels,
de leiders der werkslakers zelf, hand in hand
optreden met de uitbuiters tegen de socialist.

Morgen zijn het weer dezelfde handlangers
der rijken die tegenover de socialisten staan.

Weg met hen!

Gom marionetten van den Poel of de Comrade
op het stadhuis.

In den poelsuikelder met de poppen!
Naar den zuider of de rommelkamer met de
houten figuranten, die zich maar bewegen op de
ruggen die de mannen van de poppeukast aan
de koordleken roven.

Weg met hen, die in de Kamer de Congole-
seer goedgekeuren, die de belastingen op de
levensmiddelen, loter, bloem, suiker, margari-
ne en vleesch, stemden.

Weg met hen, die de wet der vier eerlooshe-

den stemden, de schandelijke schoolwet be-
krachtigden, enz.

Ook weg met hen, die aanspannen met den
berovelden Italiaet, die in den provincieraad dierf
verklaren dat de klerikalen te veel toegeving
deden aan de werklieden.

Weg met hen, die geen woord van protest
lieten hooren als de patroons-metalbewerks
1000 werklieden de straat op wierpen omdat
hunne broeders een kleine verhoging van
loon vroegen.

Weg met hen, die goedkeurden dat een libe-
rale burgemeester de politie met revolvers
wapende tegen arme werklieden die voor hunne
rechten streeden.

Weg met de sukkelars, of verraders van
hunnen stand.

De plicht van elken werkmán is, zondag onder
nummer 1 te stemmen.

Geistlike werks, uw verleden staat ons borg
dat ge ook ditmaal uw plicht en uw belang zult
begrijpen.

Leve het socialisme!

WIE

zijn onze tegenstrevers?

Gij kent de rijke libe-
raalen!

Gij kent de rijke pa-
pael!

Elhwel, werklieden,
"zulke meesters, zulke
knechten," — zegt het
sprekwoord.

Maar de knechten zijn
gewoonlijk nog slechter
dan de meesters.

Zoo geraken zij aan
plaatskens.

Braakt die vrijwillige
slaven een ferme klop-
ping en stemt onder
Nummer 1!

Kiezing voor de patroons

Zoals men weet worden zondag ook vier
toegevoegde gemeenteraadsleden gekozen onder
de patroons, kiezers voor den Werkrecht-
sraad.

Twee lijsten treden in het strijdperk.
Deze der Liberale Associatie behoelt de namen
der heeren Martiny, De Schaemphelaere, Steur-
baat en Maris.

Deze van den Vrijen Burgerbond de namen
der heeren Van den Bessche, Semey, Bilsen
en Lammeus, zijnde twee klerikalen en twee libe-
ralen.

Alhoewel de socialisten en progressisten in
het strijdperk niet treden, toch hadden zij een
beslissing te nemen, daar zij over een niet on-
aanzienlijk getal kiezers beschikken.

In een zitting, woensdag avond gehouden,
tusschen de gekozenen van het socialistisch-
progressistisch verbond, werd deze zaak onder-
zocht en men besloot, dat de socialistische en
progressistische bazen-kiezers zouden stemmen
voor:

M. De Schaemphelaere, caouthoufabri-
cant, gekend als een liberal met brede ge-
dachten en de organisatie der werklieden niet
vijandig gezind.

M. Martiny, die de socialisten verklaarden
een eerlijken voorzitter te zijn van den Werk-
rechtssraad, die in veel gevallen de partij der
werklieden nam.

M. Semey, die in den bond der entrepre-
neurs het minimum van dagloon verdedigde en
stemde.

De rest der lijsten, daar kunnen wij ons niet

om bekommeren: de eenen kennen wij niet ge-
noeg, de anderen zijn vuile pot en vuile pol-
lopel.

Wij raden dus onze kiezers-luizen aan te
stemmen in de twee lijsten voor de heeren De
Schaemphelaere, Martiny en Semey.

Past op den vijand!

Werklieden, uw zegespraal van verleden zon-
dag heeft de woede en afginst onzer vijanden
dood ontslooven.

Zij zijn razend omdat hun meerderig kegel-
stelsel de intrede van het socialisme niet heeft
kunnen verhinderen.

Zondag is het weer kiezing voor den

GEWENTERAAD

Er moeten nog acht zetels bezet worden:
vier door werklieden en vier door bazen.

De werklieden beschikken over 11,000 en de
bazen slechts over 3000.

Wijk dit stelsel is nu eckvaardig.
Daarom moeten alle werklieden een zoel span-
nen, omdat hunne intresen in blok zouden
worden verdedigd.

Nu vooral trachten de liberale en katholieke
volksvijanden hunne sluwe lastiek door te drij-
ven.

Om hunne voorrechten te handhaven en om
hunne minderheid in den raad te versterken,
zoeken zij voor zondag de werklieden te verde-
len.

Zij willen kost wat kost verhinderen dat er
zondag nog 4 socialisten worden gekozen.

Welnu, werklieden, sluit u niet mis. Gij
hebt uog een dag voor uwerige propaganda over.

Niet gerust! De werklieden opgewekt voor de
meetings die heden nog plaats hebben.

Allen aan elkander getoond hoe er moet ge-
stemd worden.

Iedereen begrijpt wel hoe sterker wij in den
raad zijn vertegenwoordigd, hoe beter het is
voor de rechtsvreesche belangen der arbeiders.

Opgepast en uit al uwe macht geijverd voor
het welkullen van den strijd.

Allen als één man onder

Nummer 1

De Kiezingen en de Schoolwet

Hoe onbeschadend de papen worden, blijkt uit
het feit, dat zij eergisteren het volgend briefje
aan de onderwijzers en onderwijzessen onzer
stadsscholen dierven trenden, met den datum
van den dag voor de kiezing:

Ik heb de eer U te vragen of gij, gelijk onder
het beheer der voorgaande wet, u zoudt willen ge-
lasten met het Goddienstsonderwijs te geven aan
de leerlingen uwer klas.

Gefiel mij toehaast mogelijk uw antwoord te duen
geworden.

Aankvaard, M., de vertrekking mijner hijskade
achting.

Gent, 18 november 1895.

Ondertekend met den naam van den pastoor
der parochie.

Wij raden de onderwijzers en onderwijzess-
sen eenvoudig aan die uitnodigende te verwa-
den waar zij thuis behoort: in de beste kamer.

Werklieden,

Vergeet niet dat de
dompers in de Kamer
de wet der vier eerloos-
heden stemden.

4 STEMMEN aan de
RIJKE — 1 STEM aan
de armen.

Weg met die lakaards!

Stemmen onder n. 1 beteekent:

Eén man, ééne stem!

Focus

100 jaar socialistisch municipalisme in België. De Belgische Werkliedenpartij (BWP) en de gemeenteraadsverkiezingen van 1895

1. De nieuwe gemeentekieswet van 1895

In november 1895 vonden in België voor het eerst gemeenteraadsverkiezingen plaats volgens het systeem van het algemeen meervoudig stemrecht waarmee de BWP in 1894 28 kamerzetels veroverde. Uit vrees voor een verdere socialistische vooruitgang op gemeentelijk vlak werden echter afremmingsmechanismen in de gemeentelijke kieswet opgenomen. Zo werd men pas kiesgerechtigd vanaf 30 jaar omdat geoordeeld werd dat jongere kiezers radicaler stemden. Omdat men eveneens van oordeel was dat sedentaire kiezers conservatiever stemden, werd ook bepaald dat men pas mocht stemmen wanneer men drie jaar in een gemeente verbleef. Voorts werd een differentiële cijns (laag in de landelijke gemeenten, hoog in de steden) ingevoerd en kon men nog een bijkomende (een vierde) stem krijgen wanneer men grondeigenaar was met een kadastraal inkomen van 150 frank. Door al deze maatregelen werd het kiespotentieel van de BWP in de stedelijke agglomeraties ingrijpend verkleind. De partij noemde de nieuwe kieswet bij monde van Edward Anseele dan ook 'la loi des quatre infamies'. Om ertegen te reageren stelden een aantal Waalse BWP-federaties (Borinage, Charleroi, Luik en Zinnik) op het buitengewoon partijcongres van 24 februari 1895 een algemene staking voor. De Vlaamse BWP wou een nationale betoging tegen de wet organiseren terwijl de Brusselse BWP-federatie over de kwestie een referendum wou organiseren. Het partijcongres liet de beslissing over aan de algemene raad. Deze vreesde dat een algemene staking zou uitlopen op een slachting en verplaatste de strijd tegen de nieuwe gemeentekieswet naar het parlementair halfroond. Ook bij de christen-democraten heerste onvrede met de nieuwe kieswet. Zij schaarden zich er pas achter nadat hun leider Helleputte de wet geamendeerd had met een corporatistisch voorstel waarbij de arbeiders en patroons van 29 gemeenten met meer dan 20.000 inwoners een gelijk aantal bijkomende raadsleden (dit aantal varieerde van 2 tot 4 naargelang het aantal inwoners van de gemeenten in kwestie) konden verkiezen. Met deze nieuwe kieswet werden de rechtstreeks te verkiezen gemeenteraadsleden verkozen in één ronde volgens een proportioneel systeem (1), tenzij één lijst de absolute meerderheid behaalde en op die manier alle mandaten verkreeg. Met dit systeem was er dus geen ballotage meer. Het bevoordeelde tevens de regerende katholieken in de kleinere (vooral Vlaamse) gemeenten waar

ze bijna al bij voorbaat de absolute meerderheid hadden. Het bevoordeelde hen ook in de grote steden en gemeenten omdat liberalen en socialisten genoopt werden om samen te gaan om de absolute meerderheid te behalen.

2. De socialistische aanwezigheid in de gemeenten vóór 1895

De wet was dus duidelijk bedoeld om een verdere vooruitgang van de BWP, nu op gemeentelijk vlak, in te perken. Deze gemeentelijke macht was vooral in Wallonië al vóór 1895 een feit. Toen in 1884 het kiezerscorps verruimd was met de zogenaamde capacitaire kiezers hadden de socialisten, al dan niet samen met de radicalen, reeds de controle over een 60-tal gemeenten in de Waalse industriegebieden verworven. In de periode 1884-1895 kreeg het socialistisch municipalisme binnen de BWP dan ook vaste vorm. Naar aanleiding van de nieuwe verkiezingen omschreef Le Peuple het belang van dit socialistisch municipalisme op de volgende wijze: 'La commune doit servir de champ d'expérimentation à une partie des réformes inscrites au programme du POB et attendant le jour où, maîtres du Gouvernement, les travailleurs pourront généraliser l'application de ces principes à tous le pays. La lutte sur le terrain communal n'a donc pas moins d'importance que sur le terrain législatif' (2). Referentiepunt bij uitstek voor het socialistisch municipalisme was het Charter van Quaregnon (1894) waaraan een gemeentelijk programma was gekoppeld. Dit programma greep terug naar een aantal vroegere geschriften enerzijds en naar de praktische ervaringen van de gemeenteraadsleden anderzijds (3). Het programma voorzag minstens in het beheer door de gemeenten van de nutsvoorzieningen en openbare diensten om ze voor iedereen toegankelijk te maken. Zo wou de BWP onder meer gratis onderwijs voor kinderen onder de 14 jaar, de invoering van een arbeidsreglementering (met betrekking tot de arbeidsduur, de vastlegging van minimumlonen van arbeiders en bedienden in gemeentelijke overheidsdienst, arbeidsinspectie, de creatie van arbeidsbeurzen...), omvorming van het systeem van liefdadigheid tot een sociaal zekerheidssysteem, de invoering van belastingen op opbrengsten, onbebouwde terreinen en leegstaande gebouwen, de uitbating door de gemeenten of federaties van gemeenten van het openbaar vervoer, enz... (4). Door de toepassing van dergelijke maatregelen zou de gemeente, in de ogen van de socialistische municipalisten, het embryo moeten worden van de toekomstige (socialistische) maatschappij (5). Met dit programma trok de BWP de gemeentelijke kiesstrijd in. In 1895 waren er drie verschillende soorten lijsten. In een eerste reeks werden de raadsleden met een mandaat van 8 jaar verkozen. Deze reeks werd herkozen in 1903 en 1911. In een tweede

reeks werden de raadsleden met een mandaat van 4 jaar verkozen. Die mandaten werden dan met de verkiezingen van 1899 hervkozen, maar dan voor een periode van 8 jaar. In de laatste reeks (die verkozen werd een week later dan de eerste twee reeksen) werden dan de bijkomende raadsleden, ook voor een periode van 8 jaar, verkozen. De verkiezingen van de eerste twee reeksen vonden plaats op 18 november 1895, de bijkomende raadsleden werden op 25 november verkozen.

3. De uitslagen van de gemeenteraadsverkiezingen van november 1895

De uitslag van de verkiezingen deed de macht van de BWP in Brussel licht toenemen. In Vlaanderen bleef de BWP quasi onbestaande, maar in Wallonië brak de partij verder door.

Tabel 1 : Nationale verkiezingsuitslag van de BWP met de gemeenteraadsverkiezingen van 1895 (6)

Regio	Aantal gemeenten waar de BWP opkwam in 1895	Aantal gemeenten waar de BWP gemeenteraadsleden had in 1895	Aantal gemeenten waar de BWP absolute meerderheden had in 1895
Vlaanderen	59	13	
Wallonië	440	264	79
Brussel	14	10	
Totaal	513	287	79

Le Peuple van 8 december 1895 publiceerde een tabel van de verkiezingsuitslagen. Het hierboven afgedrukte is een correctie ervan door Jean Puissant.

De BWP had na november 1895 ongeveer 1000 gemeenteraadsleden in 287 van de 1800 kleine Belgische gemeenten. Het is bijzonder moeilijk om van de gemeenteraadsverkiezingen van 1895 zeer precieze resultaten te vinden. Wij baseerden ons op cijfers uit H. Léger, *Tableau statistique des élections communales* (Gent, 1895), de cijfers uit de databank opgesteld voor het colloquium over de gemeenteraadsverkiezingen in september 1992 en cijfers uit Le Peuple, *L'Etoile Belge* en Vooruit.

Met deze gegevens hebben we een overzicht proberen op te stellen van de voornaamste steden en gemeenten in België (zie bijlage 1). Daarbij hebben we rekening gehouden met de verkiezing der bijkomende raadsleden.

Uit de gevonden cijfers blijkt eenzelfde electorale geografie als één jaar eerder bij de parlementsverkiezingen.

De BWP stond ook in 1895 sterk in Wallonië en zeer sterk in Henegouwen en Luik. Het overgrote deel van de absolute meerderheden (een 80-tal) die de partij in 1895 behaalde, situeerde zich in hoofdzaak in deze twee provincies. Voorts had de BWP ook sterke gemeenteraadsfracties in de grote steden en gemeenten van deze provincies. Er waren ook abso-

Isidore Levêque, BWP - gemeenteraadslid te Brussel 1895 te St. Gillis 1903

lute meerderheden in Namen, Waals-Brabant en Luxemburg, maar anders dan in Henegouwen en Luik speelde de BWP in de grote steden en gemeenten van deze provincies geen of nauwelijks een belangrijke rol. In steden als Luik, Seraing, Hoei, Herstal en Verviers in de provincie Luik of in Charleroi, Gilly, Jumet of La Louvière in de provincie Henegouwen verkreeg de BWP wel sterke raadsfracties. Dat was lang niet zo in steden als Nijvel (Waals-Brabant), Aarlen (Luxemburg) of Namen.

In Luik en Henegouwen had de BWP bovendien ook absolute meerderheden in middelgrote gemeenten als Pâturages of Herstal.

Waar de BWP wel eervolle resultaten in grote gemeenten of steden behaalde, was in de Brusselse agglomeratie. Daar had de partij sterke fracties in Brussel, Sint-Jans-Molenbeek en Koekelberg. Deze laatste resultaten dienen echter ook gezien te worden in het licht van de verkiezingen voor de bijkomende raadsleden. In de 9 gemeenten van de Brusselse agglomeratie die we hieronder samenbrachten komen we aan een totaal van 40 socialistische gemeenteraadsleden. Daarvan waren er echter 16 bijkomend gemeenteraadslid. Zonder deze laatsten zou de BWP alleen maar verkozenen hebben gehad in 5 van de 9 gemeenten van de agglomeratie : Brussel (8), Molenbeek (8), Anderlecht (1 verkozen op een kartellijst met de liberalen), Koekelberg (4) en Schaarbeek (3).

In Brussel haalde de BWP 16 van de 18 bijkomende raadszetels binnen, in Wallonië 14 op 20 en in Vlaanderen maar 6 op 28.

Deze laatste uitslag is zeer tekenend voor de zwakke inplanting van de BWP in Vlaanderen. De verkiezingen voor de bijkomende raadsleden kunnen gezien worden als verkiezingen via een systeem van algemeen stemrecht onder de arbeiders alleen. Als de BWP nauwelijks 1/5de van die zetels kan binnenrijven in dit kiespotentieel en als we bovendien weten dat 4 van die 6 zetels te Gent werden veroverd, kunnen we zeggen dat de BWP in Vlaanderen, ook op gemeentelijk vlak, nagenoeg onbestaande was. In Oost-Vlaanderen in het algemeen - met verkozenen in Ronse, Geraadsbergen (5), Ninove (1), Nieuwerkerken, Zottegem en Sint-Niklaas (1) - en in Gent (14) in het bijzonder, scoorde de BWP nog het best. Daarbuiten haalde de partij in Vlaanderen nauwelijks nog zetels. In Antwerpen geen enkele, in Limburg 1 in Bree, in West-Vlaanderen waren er gemeenteraadsleden in Wacken en Lombardsijde (4) en in Brabant waren er nog zetels in Leuven (1), Kortenberg (2), Nederokkerzeel (2), Sint-Genesius-Rode (4), Lembeek en Buizingen. (7). (L.P.)

Bijlage 1 : Verkiezingsuitslag van de BWP met de gemeenteraadsverkiezingen van 1895 in een aantal grote steden en gemeenten

	Zetels BWP in 1895	Katholieken in 1895	Liberalen in 1895
Brabant			
Tienen	0	0	15
Leuven	1	8	20
Nijvel	0	13	0
Brusselse agglomeratie			
Anderlecht	3	11	11
Brussel	12	12	15
Elsene	2	12	15
Koekelberg	4	4	3
Laken	1	11	11
Molenbeek	10	8	11
Sint-Gillis	2	6	21
Sint-Joost-ten-Noode	2	1	20
Schaarbeek	4	15	12
Vlaanderen			
Antwerpen	0	19	20
Borgerhout	0	21	2
Mechelen	0	2	27
Brugge	0	29	0
Kortrijk	0	25	0
Oostende	0	21	2
Roeselare	0	19	2
Aalst	0	21	2
Geraadsbergen	5	0	8
Gent	14	12	13
Sint-Niklaas	1	21	2
Namen			
Namen	0	17	7

Henegouwen

Bergen	0	6	17
Charleroi	9	2	10
Châtelet	3	3	7
Courcelles	13	0	0
Doornik	0	12	13
Gilly	10	1	10
Jumet	10	0	11 ⁽⁸⁾
Marchienne-au-Pont	6	9 ⁽⁹⁾	
Jemappes	13	0	0
Pâturages	13	0	0
Quaregnon	13	0	0
La Louvière	7	0	6

Luik

Hoei	2	4	7
Herstal	9	0	2
Luik	12	14	12
Seraing	13	0	8
Dison	7	4	2
Verviers	11	8	10
Luxemburg			
Aarlen	0	0	11

(1) Voor deze en bijkomende uitleg over de kieswet, zie E. Witte, Tussen experiment en correctief. De gemeentelijke kieswetgeving in relatie tot het nationale kiesstelsel, tekst voor het Colloquium van het Gemeentekrediet te Spa, 1992 : De gemeenteverkiezingen en hun impact op de Belgische politiek, Brussel, 14 augustus 1992, pp. 8-13.

(2) Le Peuple, 7 november 1895, p. 1, hernomen in J. Puissant, La politique municipaliste socialiste dans trois communes bruxelloises (Bruxelles, Molenbeek, Schaarbeek) 1884-1885, in Contributions à l'histoire économique et sociale, Tome IV, 1966-1967, p. 111.

(3) Belangrijke Belgische basisteksten voor het socialistisch municipalisme zijn in eerste instantie de thesen van César De Paepe over de rol van de gemeentebesturen in de toekomstige (socialistische) maatschappij (cfr. : C. De Paepe, De l'organisation des services publics dans la société future, Bruxelles, 1874). Zijn ideeën werden in Frankrijk overgenomen en verder uitgewerkt door Benoît Malon (Le socialisme intégral, tome II : services communaux, Paris 1891), Paul Brousse en Jules Guesde. Louis Bertrand verwerkte onder meer César De Paepe's ideeën in een reeks artikels in Le Peuple die hernomen werden in de brochure Le socialisme communal (Bruxelles, 1890). Voor dit alles, zie onder meer : J. Puissant, L'oeuvre gouvernementale du POB commence' ou le POB à la conquête du pouvoir d'Etat, in De gemeenteraadsverkiezingen en hun impact op de Belgische politiek (1890-1970). Handelingen, Brussel, Gemeentekrediet, 1994, pp. 81-83 en E. Witte, Gemeenteregies in België (1850-1914) : liberaal interventionisme of socialistisch municipalisme ? in Het openbaar initiatief van de gemeenten in België 1795-1940. Handelingen, Brussel, Gemeentekrediet, 1986, pp. 100-105

(4) Voor dit gemeentelijk luik, zie L. Bertrand, Op. cit., pp. 30-32.

(5) J. Puissant (1994), Op. cit., p. 82.

(6) Ibid., p. 88.

(7) Voor de socialistische zetel in Bree, zie : W. Massin, De opkomst van het socialisme in Limburg, 1890-1914, Diest, 1975, 131 p. Voor de zetel in Ninove, zie : Tentoonstelling 'De Ninooftse socialistische arbeidersbeweging'. Een eerste kennismaking. Ninove, CSC, 1982, s.p. Over de Geraardsbergse gemeenteraadsleden vonden we eigenaardig genoeg niet onmiddellijk sporen terug in het werk van Abraham Ruiz.

(8) Progressisten

(9) Verenigde Katholieken en liberalen

La Misère

ORGANE ANARCHISTE BI-MENSUEL

ABONNEMENTS

Intérieur : Un an, 4 francs ; six mois, 2 francs
trois mois, 1 franc

ADMINISTRATION

70, rue de France 70, (Bruxelles-Midi).

ABONNEMENTS

Extérieur : Un an, 5 francs ; six mois, fr. 2,50
trois mois, fr. 1.25

DÉCLARATIONS

DE

RAVACHOL

Si je prends la parole, ce n'est pas pour me défendre des actes dont on m'accuse, car seule la société qui, par son organisation, met les hommes en lutte continuelle les uns contre les autres est responsable. En effet, ne voit-on pas aujourd'hui dans toutes les classes et dans toutes les fonctions, des personnes qui désirent, je ne dirai pas la mort, parce que cela sonne mal à l'oreille, mais le malheur de leurs semblables, si cela peut leur procurer des avantages ? Exemple : un patron ne fait-il pas des vœux pour voir un concurrent disparaître ; tous les commerçants en général ne voudraient-ils pas, et cela réciproquement, être seuls à jouir des avantages que peut rapporter ce genre d'occupation ?

L'ouvrier sans emploi ne souhaite-t-il pas, pour obtenir du travail, que pour un motif quelconque celui qui est occupé soit rejeté de l'atelier ? Eh bien ! dans une société où de pareils faits se produisent, on n'a pas à être surpris des actes dans le genre de ceux que l'on me reproche qui ne sont que la conséquence logique de la lutte pour l'existence que se font les hommes qui, pour vivre, sont obligés d'employer toute sorte de moyens ; et puisque chacun est pour soi, celui qui est dans la nécessité n'en est-il pas réduit à penser ?

Eh bien ! puisqu'il en est ainsi, je n'ai pas à hésiter, lorsque j'ai faim, à employer les moyens qui sont à ma disposition, au risque de faire des victimes. Les patrons, lorsqu'ils renvoient des ouvriers, s'inquiètent-ils s'ils vont mourir de faim ? Tous ceux qui ont du superflu s'occupent-ils s'il y a des gens qui manquent des choses nécessaires ?

Il y en a bien quelques-uns qui donneront des secours, mais ils sont impuissants à soulager tous ceux qui sont dans la nécessité et qui mourront prématurément par suite des privations de toutes sortes, ou, volontairement, par les suicides de tous genres, pour mettre fin à une existence misérable et pour ne pas avoir à supporter les rigueurs de la faim, les hontes et les humiliations sans nombre, et sans espoir de les voir finir.

Ainsi ont fait la famille Hayem et la femme Souhein, qui a donné la mort à ses enfants pour ne pas les voir plus longtemps souffrir, et toutes les femmes qui, dans la crainte de ne pouvoir nourrir un enfant, n'hésitent pas à compromettre leur santé et leur vie en détruisant, dans leur sein le fruit de leurs amours.

Et toutes ces choses se passent au milieu de l'abondance de toutes espèces de produits !

On comprendrait que cela ait lieu dans un pays où les produits sont rares, où il y a famine.

Mais en France où règne l'abondance, où les boucheries sont bondées de viande, les boulangeries de pain, où les vêtements la chaussure sont entassés dans les magasins, où il y a des logements inoccupés !

Comment admettre que tout est bien dans la société, quand le contraire se voit d'une façon aussi claire ?

Il y a bien des gens qui plaindront toutes ces victimes, mais diront qu'ils n'y peuvent rien.

Que chacun se débrouille comme il peut !

Que peut-il faire celui qui manque du nécessaire en travaillant, s'il vient à chômer ? Il n'a qu'à se laisser mourir de faim. Alors, on jettera quelques paroles de pitié sur son cadavre. C'est ce que moi j'ai voulu laisser à d'autres. J'ai préféré me faire escutrebardier, faux monnayeur, voleur, meurtrier et assassin. J'aurais pu mendier : c'est dégradant et lâche et c'est même puni par vos lois qui font un délit de la misère. Si tous les nécessiteux au lieu d'attendre, prenaient où il y a et par n'importe quel moyen, les satisfactions comprendraient peut-être plus vite qu'il y a danger à vouloir consacrer l'état social actuel, où l'incertitude est permanente et la vie menacée à chaque instant.

On finira sans doute plus vite par comprendre que les anarchistes ont raison lorsqu'ils disent que pour avoir la tranquillité morale et physique il faut détruire les causes qui engendrent les crimes et les criminels : ce n'est pas en supprimant celui qui, plutôt que de mourir d'une mort lente par suite des privations qu'il a eues et aurait à supporter, sans espoir de les voir finir, préfère, s'il a un peu d'énergie, prendre violemment ce qui peut lui assurer le bien-être, même au risque de sa vie, qui ne peut être qu'un terme à ses souffrances.

Voilà pourquoi j'ai commis les actes que l'on me reproche et qui ne sont que la conséquence logique de l'état barbare d'une société qui ne fait qu'augmenter le nombre de ses victimes par la rigueur de ses lois qui sévissent contre les effets sans jamais toucher aux causes, ont dit qu'il faut être cruel pour donner la mort à son semblable, mais ceux qui parlent ainsi, ne voient pas que l'on ne s'y résout que pour l'éviter soi-même.

De même, vous, messieurs les jurés qui, sans doute, allez me condamner à la peine de mort, parce que vous croirez que c'est une nécessité et que ma disparition sera une satisfaction pour vous qui avez horreur de voir couler le sang humain, mais qui, lorsque vous croirez qu'il sera utile de le verser pour assurer la sécurité de votre existence, n'hésitez pas plus que moi à le faire avec cette différence que vous le ferez sans courir aucun danger tandis que, au contraire, moi j'agissais au risque et au péril de ma liberté et de ma vie.

Eh bien ! messieurs, il n'y a plus de criminels à juger, mais les causes du crime à détruire. En créant les articles du Code, les législateurs ont oublié qu'ils n'attaquaient pas les causes mais simplement les effets, et qu'alors ils ne détruisaient aucunement le crime ; en vérité les causes existant, toujours les effets en découleront.

Toujours il y aura des criminels, car aujourd'hui vous en détruirez un, demain il y en aura dix qui naîtront. Que faut-il alors ? Détruire la misère, ce germe du crime, en assurant à chacun la satisfaction de tous ses besoins ! Et combien cela est facile à réaliser ! Il suffirait d'établir la société sur de nouvelles bases où tout serait en commun, et où chacun produisant selon ses forces, pourrait consommer selon ses besoins.

Alors, on ne verra plus des gens comme l'ermite de Notre-Dame-de-Grasse et autres mendier un métal dont ils deviennent les esclaves et les victimes ! On ne verra plus des femmes céder leurs appas, comme une vulgaire marchandise en échange de ce vil métal, qui nous empêche bien souvent de reconnaître si l'affection est vraiment sincère. On ne verra plus des hommes comme Pranzini, Prado, Berland, Anastay et autres qui, toujours pour avoir de ce métal, en arrivent à donner la mort ! Cela démontre clairement que la cause de tous les crimes est toujours la même et qu'il faut vraiment être insensé pour ne pas la voir.

Où, je le répète : c'est la société qui fait les criminels, et vous, jurés, au lieu de les frapper, vous devriez employer votre intelligence et vos forces à transformer la société. Du coup vous supprimeriez tous les crimes et votre œuvre, en s'attaquant aux causes, serait plus grande et plus féconde que n'est votre justice qui s'amoindrit à punir les effets.

Je ne suis qu'un ouvrier sans instruction ; mais parce que j'ai vécu de l'existence des miséreux, je sens mieux qu'un riche bourgeois l'iniquité de vos lois répressives.

Où prenez-vous le droit de tuer et d'enfermer un homme qui, mis sur terre avec la nécessité de vivre, s'est vu dans la nécessité de prendre ce dont ils manquent pour se nourrir ?

J'ai travaillé pour vivre et faire vivre les miens, tant que ni moi ni les miens n'avons pas trop souffert, je suis resté ce que vous appelez honnête. Puis le travail a manqué, et avec le chômage est venu la faim. C'est alors que cette grande loi de la nature, cette voix impérieuse qui n'admet pas de réplique, l'instinct de la conservation qui me poussa à commettre certains crimes et délits que vous me reprochez et dont je reconnais être l'auteur.

Jugez-moi, messieurs les jurés ; mais si vous m'avez compris, en me jugeant, jugez tous les malheureux dont la misère, alliée à la fierté naturelle, a fait des criminels et dont la richesse, dont l'aisance même aurait fait des honnêtes gens !

Recyclage

Resultaten zending Moskou 14-21 maart 1995

Het prospectiewerk van Wouter Steenhaut en Michel Vermote met medewerking van dr. Andrey Doronin, verbonden aan het Russisch Centrum voor de Conservatie en de Studie van Documenten betreffende de Moderne Geschiedenis (het voormalig Marx-Lenin Instituut) naar Belgische archieven verspreid over verschillende Moskouse archiefinstellingen levert steeds meer concrete resultaten op.

De **archieven van Eugène Hins** en **Cesar De Paepe** werden volledig gemicrofilmd. Uit andere archiefbestanden (zoals de papieren van K. Marx, W. Liebknecht, F. Domela Nieuwenhuis, R. Luxemburg, E. Bernstein) werd belangrijke **briefwisseling met Belgische socialist**en, onder meer C. De Paepe, L. Bertrand, E. Vandervelde, E. Anseele en C. Huysmans gemicrofilmd.

Een groot aantal **periodieken**, bewaard in de Sociaal-Politieke Staatsbibliotheek (GOPB), d.i. de bibliotheek van het voormalig Marx-Lenin Instituut werden gefotokopieerd. De originelen, na verwerving door het MLI onaangeroerd gebleven, bevinden zich in uitstekende staat. Gezien de grote hoeveelheden materiaal, wordt het reproductieprogramma stap voor stap gerealiseerd. In een eerste fase werden de periodieken die in Belgische bibliotheken niet of slechts heel sporadisch terug te vinden zijn, aangepakt. Vervolgens werden de ontbrekende nummers van periodieken in de AMSAB-collectie gereproduceerd. Het resultaat mag er wezen. Laten we beginnen met een overzicht van de periodieken die de Belgische anarchistische beweging van de laatste twee decennia van de negentiende eeuw illustreren (1).

L'Anarchiste van Jules Pigeon (afkomstig uit Elsene) waaraan ook Thonar heeft meegewerkt, heeft tijdens zijn tweejarig bestaan (1898-1899) nauwelijks sporen achtergelaten.

Het sterk antimilitaristische **L'Armée nationale**, gedrukt in 1892 te Brussel door Alexandre Longfils ageert - naar het voorbeeld van de Socialistische Jonge Wachten - fel tegen de jaarlijkse loting

In de **Bulletin de l'Internationale Libertaire** voert Georges Thonar propaganda voor een internationaal anarchistisch congres, dat in de zomer van 1907 zou plaatsvinden. Het blad beoogde niet alleen de organisatie van dat congres, maar propageerde tevens de stichting van een anarchistische internationale.

Le Cri du Peuple, (7 juli 1878 - 21 juni 1879) uitgegeven te Verviers wilde door theoretische propaganda, maar ook door propaganda van de daad de komst van de revolutie bespoedigen. Na een jaar al moest het revolutionaire blad de

boeken sluiten als gevolg van financiële problemen en de veroordeling tot drie jaar gevangenisstraf van zijn uitgever Toussaint Malempré.

Opvolger is **La Persévérance** waarvan het eerste nummer verscheen in augustus 1880. De redactie zette zich af tegen de gematigde BSP en wou de oude Internationale doen herrijzen. Een goed jaar later, in oktober 1881, verscheen het laatste nummer.

Le Débauché sociale, de opvolger van Le Plébien is in grote mate het werk geweest van Hubert Sevrin. De periodiek zou een gemeenschappelijke aangelegenheid moeten worden van de anarchistische groepen van Brussel, Luik en Verviers. Het parket van Verviers dacht daar anders over. Sevrin werd wegens aansporing tot moord en diefstal tot veertien maanden gevangenisstraf veroordeeld.

Ferdinand Pintelon was de spilfiguur van het tijdschrift **L'Homme Libre**, uitgegeven te Brussel, dat nieuw leven blies in de anarchistische beweging in de jaren 1891-92. De Brusselse anarchisten trachtten de arbeiders duidelijk te maken dat ze zelfs met het algemeen stemrecht buiten de politiek zouden blijven staan. Trouwens, dat was nog niet voor morgen, omdat het BWP-congres de algemene staking koppelde aan de afwijzing van de herziening van de grondwet. Voor het welslagen van de sociale revolutie was volgens het blad een opstand nodig, die de politieke en militaire vernietiging van de staatsmachine tot doel had zonder de uitschakeling van het economische mechanisme te vergeten.

L'Idée verscheen door toedoen van Denis Villeval in 1894. Het tijdschrift was geen spreekbuis van een beweging, maar bood een periodieke bloemlezing van anarchistische en verwant bevonden teksten.

La Misère diende zich aan als een spreekbuis van de anarchistische jeugd. Wegens het oproepen tot desertie werd de jonge Fransman Albin Villeval, de spilfiguur van het blad en zelf deserteur, door het Hof van Assisen van Brabant veroordeeld tot twee jaar gevangenisstraf. De periodiek was een kort leven beschoren, nl. van 9 april tot november 1892.

Van **De Opstandeling**, uitgegeven te Antwerpen, verschenen welgeteld vijf nummers, van februari tot 3 juni 1894. Jaak Kockx en uitgever Marinus Anthonissen kregen al vlug moeilijkheden met het gerecht. Een aantal artikels werden door het Hof van Assisen van Antwerpen geïnterpreteerd als kwaadaardige aansporingen tot het plegen van misdaden, wat Kockx en Anthonissen meteen een paar maanden cel opleverde.

De **Revue anarchiste Internationale**, gedrukt te Brussel, waarvan het eerste nummer verscheen in november 1884, biedt, zoals de titel laat vermoeden, een overzicht van de internationale anarchistische beweging.

Een buitenbeentje in deze collectie is wel **L'Ami des Ouvriers**. Het blad richt zich tot de geëmigreerde Franstalige

arbeiders in de Verenigde Staten, werpt zich op als verdediger van het anarchocommunisme. Door de bijdragen van Henry Zisly konden de lezers de anarchistische beweging in Europa op de voet volgen. Uitgever Louis Goaziou en medewerkers klagen wantoestanden aan in de Amerikaanse mijnen en de glasnijverheid. Het AMSAB bezit nu fotokopieën van de volledige collectie (1 aug. 1894 - 30 mei 1896). Het laatste nummer kondigt een opvolger aan, *La Tribune libre*, maar daar is nog geen spoor van teruggevonden in Europa.

Tot de oudste collecties behoren *L'Organisateur belge*, *L'Avenir*, *Les Cahiers du Travail*, *La Révolution* en *Rouge et Noir*.

L'Organisateur belge (1831) is exclusief gewijd aan de verspreiding van de doctrine van Saint-Simon in België. Het weekblad richt zich tot diegenen die de malaise en de chaos in de maatschappij sterk aanvoelen en in de religie, de filosofie en de politiek de oorzaak zoeken van zoveel onzekerheden en ellende. Elk nummer bevat een bijdrage over de Belgische politiek, gezien vanuit het standpunt van de Saint-Simonisten.

De republikeinsgezinde **L'Avenir** brengt verslag uit van vergaderingen van de Association Démocratique, een internationaal gezelschap, dat naar het voorbeeld van de Fraternel Democrats te London, republikeinse democraten van diverse pluimage groepeerde. Naast bekende radicale burgers, evenzeer eminente inwijkelingen als landgenoten, waren communistische intellectuelen als V. Tedesco en Ph. Gigot welkom, eveneens als Jacob Kats, J. Labiaux en J. Pellerin.

La Révolution is een wekelijks verschijnend pamflet van Charles Bachelery gericht tegen Napoleon III. Het vierde nummer, gedrukt te Brussel op 1 mei 1869, werd verspreid en verkocht tot 4 mei, dag waarop het gerecht besliste het pamflet in beslag te nemen. Bachelery werd aangehouden en beschuldigd van laster tegen de Franse keizer met als doel aan te zetten tot agitatie. Tijdens het proces dat plaats had op 20 juli 1869 werd Bachelery veroordeeld tot zes maanden gevangenisstraf, 200 fr. boete en tot het betalen van de proceskosten. De nrs. 5 en 6 schreef hij in de gevangenis in augustus 1869.

In **Rouge et Noir** (1874) neemt Lissagaray de eerste jaren van de Derde Republiek scherp op de korrel. Het is een vlijmscherpe satire op de Franse politiek zoals die gevoerd werd na het in de kiem smoren van de Parijse Commune.

Les Cahiers du Travail (1870-1872) is het orgaan van de Luikse afdelingen van de Eerste Internationale, waarin ook berichtgeving te vinden is over de Parijse Commune.

La Sentinelle nam in 1883 de fakkel over van *La Voix de l'Ouvrier* als officieel Franstalig orgaan van de Belgische Socialistische Partij. Louis Bertrand, Charles Delfosse en Emmanuel Chauvière zijn de tenoren van dat tijdschrift waarin het anarchisme nog ruime aandacht krijgt en waarin verslag wordt uitgebracht van het bezoek van de vermaarde anarchist Louise Michel aan Brussel en Gent.

Om dit overzicht te vervolledigen vermelden we nog aanvul-

lingen van **L'Etudiant Socialiste**, **De jonge socialist**, **IRH** en **Secours Rouge International**, uitgegeven door de Belgische afdeling van de Internationale Rode Hulp.

Tot slot werd de AMSAB-collectie verrijkt met twee antimilitaristische bladen: **L'Avant-garde**, het orgaan van de Fédération Nationale des Jeunes Gardes Socialistes, uitgegeven door Vincent Volckaert en waarvan het eerste nummer verscheen in juli 1896; **Le jeune exploité**, uitgegeven door de Jeunesses Communistes de Belgique staat enerzijds bol van sovjetpropaganda, anderzijds wordt fel gepleit voor verkorting van de legerdienst en gewaarschuwd voor de fascistische regimes in Europa. Het laatste nummer verscheen op 25 december 1935.

Verzorgde fotokopieën van de collecties kunnen voortaan in de leeszaal van het AMSAB geraadpleegd worden. (L.L.)

(1) Voor de meeste anarchistische tijdschriften haalden we onze informatie uit: Moulaert (J.) *Rood en Zwart: de anarchistische beweging in België 1880-1914*. Leuven: Davidsfonds, 1995, 462 p.

Opzoekingen in de Rosenbergarchieven te KIEV

We maakten van de gelegenheid gebruik om na de IALHI-conferentie (zie rubriek *It happened*) te Moskou enkele dagen opzoekingen te doen in Kiev. Het Centraal Staatsarchief van de Hogere Bestuursinstanties aldaar bewaart namelijk een belangrijk stuk **archief van de Rosenbergstelle**, de naziorganisatie die de roof van cultuurobjecten uit de bezette gebieden organiseerde tijdens de Tweede Wereldoorlog. Eigenaardig genoeg bevinden zich daar een aantal dossiers met betrekking tot de activiteiten van de Rosenbergstelle in België. Tot nu toe hadden we daaromtrent sporadisch gegevens teruggevonden in Parijs, Amsterdam, Koblenz en Freiburg. Het betrof telkens zeer partiële informatie en specifiek over de in beslag genomen socialistische archieven konden we nog geen duidelijk beeld uittekenen.

Dit wordt nu op basis van onze opzoekingen in Kiev wel mogelijk. Het betreft het belangrijkste stuk Rosenbergarchief met betrekking tot België dat bewaard is gebleven. Men vindt er briefwisseling in die vanuit het Brusselse bureau gevoerd werd, evenals dagelijkse werkingsverslagen van de "**Arbeitsgruppe Belgien und Nord-Frankreich**" samen met syntheserapporten die per "opdracht" werden opgemaakt. De meeste documenten betreffen de eerste oorlogsmaanden en -jaren. Op basis van een eerste analyse van de verzamelde informatie blijkt trouwens dat het zwaartepunt van de activiteiten van de Rosenbergstelle in verband met archieven van politieke tegenstanders in ons land gesitueerd moet worden

tussen augustus '40 en maart '41. Na het openen van het oostfront in juni '41 werden de lopende zaken nog opgevolgd, maar veel nieuwe initiatieven werden op dat vlak niet meer genomen. Wel ging het transport van goederen in beslag genomen op adressen die als "joods" stonden aangegeven in hoog tempo door; zoals blijkt uit een algemene overzichtslijst: "Übersicht über die Arbeitsvorhaben der Arbeitsgruppe Belgien in Zeitlicher Reihenfolge" uit maart 1943.

We krijgen niet alleen zicht op het algemeen beleid (waarover reeds

één en ander bekend is) maar ook op de interne werking en de concrete resultaten van de Rosenbergstelle in België. Bovendien brachten we veel feitelijke gegevens samen met betrekking tot socialistica, aan de hand van de pijnlijk gedetailleerde verslagen van de "bewerking" van het **bibliotheek- en/of archiefmateriaal** van onder meer **C. Huysmans, G. Koulischer, I. Blume, A. Wauters, A. Vienne, L. Piérard, P.H. Spaak, A. Pels en F. Adler**. Ook over de lotgevallen van het archiefbestand van het Nationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis, dat het onderwerp uitmaakte van intern getouwtrek tussen de Rosenbergstelle en de Duitse Sicherheitsdienst, vonden we essentiële gegevens terug.

Een grondige studie van die nieuwe informatie moet een gedetailleerde reconstructie mogelijk maken van wat hier aan archieven door de Duitsers geroofd werd. De vergelijking van deze basisinformatie, die nu voor het eerst beschikbaar is, met hetgeen ondertussen aan archieven terug opgedoken is in Moskou, kan aanleiding geven tot nieuwe inzichten in verband met de herkomst en beter ondersteunde interpretaties opleveren over de zwerftocht van dit archiefmateriaal. Dit zal ongetwijfeld voldoende stof opleveren voor een omstandig artikel(1). Daarmee kan het AMSAB een bijdrage leveren tot een onderzoek dat momenteel ook in het buitenland belangrijke impulsen krijgt. (MV/WS)

(1) Wat betreft de problematiek van de Belgische archieven in Rusland en meer bepaald het belang ervan bij het bestuderen van bvb. de liberale partij of de vrijmetselarij verwijzen we naar: Wouter Steenhaut en Michel Vermote: De zoektocht naar de "verdwenen" Belgische en liberale archieven in Moskou. In: Huldeboek Prof. Dr. Marcel Bots. Een bundel historische en wijsgerige opstellen. Gent, Liberaal Archief, 1995, pp. 209-226.

PAS SI FIXE

Périodique mensuel d'information
de la régionale de Bruxelles du

mcp - Mouvement Chrétien pour la Paix

N° 1 - NOVEMBRE 78

Tijdschriftencollectie "Jean Van Lierde"

Dankzij Jean Van Lierde, voorzitter van de War Resisters International (WRI), verkreeg de AMSAB-bibliotheek een unieke collectie pacifistische bladen van over de gehele wereld. Zij telt in totaal een 160 titels. De meeste van deze periodieken beslaan de naoorlogse periode, maar sommige ervan gaan terug tot de jaren dertig.

Het merkwaardige in deze internationale collectie is de continuïteit van de pacifistische gedachte gedurende deze hele tijdspanne - het pacifisme wist zich zelfs te handhaven tijdens de Tweede Wereldoorlog - en tegelijk de grote diversiteit en de internationale dimensie van de beweging.

Er zijn tijdschriften uit Nieuw-Zeeland, Australië, India, de Verenigde Staten, Canada, Zuid-Afrika, de meeste Westeuropese landen en een aantal Oostbloklanden. Zij omvatten zeer uiteenlopende stromingen gaande van christelijk geïnspireerde pacifisme tot anarchistisch antimilitarisme. Deze pacifistische bladen geven dikwijls een heel andere kijk op het wereldgebeuren. Vietnam, het anti-atoomprotest, de bevrijdingsbewegingen, de burgerrechtenbeweging en de Oost-West tegenstellingen, het komt allemaal aan bod. (R.H.)

Hein Picard

Bibliotheekschenking "Hein Picard"

"Weet in ieder geval dit, mijn beste jongen, dat de geschiedenis slechts de kennis der oppervlakte is, al is die kennis nog zo nodig om een volledig mens te zijn, de wiskunde en de muziek die je beide van je moeder hebt zullen je dieper doen kijken, maar zonder de historie zal al het andere ook oppervlakkig blijven, zonder die tragische inslag die het leven nu eenmaal heeft..."

24 oktober 1941...de tragische inslag van het leven wordt op dat moment net goed voelbaar...

Dit uittreksel uit een handgeschreven opdracht die Leo Picard, bekend Vlaams activist en auteur van o.a. "Geschiedenis van de Vlaamse en Groot-Nederlandse beweging" richt aan zijn zoon Hein Picard ter gelegenheid van zijn zestiende verjaardag in een boek over de tachtigjarige oorlog, vormen een passende illustratie van de levensbeschouwelijke vrijzinnig humanistische traditie waarin hij zal opgroeien. Hein Casimir

Picard zal later een opmerkelijke publieke figuur worden die bij diverse gelegenheden blijk zal geven van een grote openheid en een geëngageerde betrokkenheid. Een man die zeer bewust meeleefde met zijn eigen tijd en vaak ook mede opiniemaker was. Zo werd hij vaak gesignaleerd in betogingen en manifestaties (1-Meistoet, Anti-Atoommarsen, de zaak Ben Bella, Algerije) en koos hij in '69 resoluut de zijde van de studenten tijdens de contestatie. Lang niet evident voor iemand die toch vooral als hoogleraar en gewaardeerd deskundige in de statistiek (hij was 30 jaar lang hoofd van dit seminarie aan de RUG) publieke bekendheid verwierf met zijn gevatte analyses van verkiezingsuitslagen op radio en televisie. Ook hier onthouden we vooral zijn socialistische standpunten inzake de berekening van de index van de groot-handelsprizen. Hij was ook een onvervalst cultuurmens; een aristocraat van de geest, jarenlang actief bij diverse linkse culturele organisaties (Vermeylenfonds, Proka...)

Uit zijn nalatenschap ontving het AMSAB een schenking van een 120-tal boeken en brochures. Naast de publikaties van zijn vader, Leo Picard (Vlaamse beweging) en de vakliteratuur met betrekking tot de statistiek, vinden we er boeken over de meest uiteenlopende onderwerpen: universitaire problematiek, studentencontestatie en studentenvakbeweging, Provo, vluchtelingenproblematiek en extreem-rechts, naast federalisme, communisme en rode manifesten. Alle boeken werden gecatalogiseerd op computer. De volledige schenkingslijst is ter inzage in de bibliotheek. (J.N.)

It happened

De 26ste IALHI-conferentie, Moskou, september 1995

De 26ste jaarlijkse conferentie van de International Association of Labour History Institutions, die plaatsgreep in Moskou van 6 tot 9 september 1995, werd namens het AMSAB bijgewoond door Wouter Steenhaut en Michel Vermote.

Traditiegetrouw bestond het conferentieprogramma uit 3 delen: het administratief gedeelte, de projecten en de bezoeken aan de zusterinstellingen ter plaatse.

De conferentie werd voorgezeten door Prof. Dr. K. Anderson, directeur van het Russisch Centrum voor de Bewaring en de Studie van Documenten betreffende de Moderne Geschiedenis. Jaap Kloosterman, secretaris-generaal van de IALHI en directeur van het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis te Amsterdam, gaf het financieel en administratief verslag voor het werkingsjaar 15.9.1994 - 1.9.1995. De IALHI telt op dit ogenblik 97 leden, verspreid over 27 landen.

Op de conferentie werd de nieuwe **"IALHI-Directory 1995"** voorgesteld, die door AMSAB-medewerkster Wis Geysen samengesteld werd.

De IALHI-Directory 1995 bevat een overzicht van de 97 leden. Alfabetisch per land en per instituut vindt U praktische informatie, beschrijvingen van de collecties, een overzicht van het lopend onderzoek en de namen van de verantwoordelijke personen. De directory is een onmisbaar werkinstrument voor al wie zich interesseert voor de studie van de sociale bewegingen en is te verkrijgen op het AMSAB als een losbladige publikatie, zodat wijzigingen, aanvullingen en/of nieuwe leden makkelijk kunnen worden toegevoegd. Hij is ook verkrijgbaar op diskette in WP-format.

Ook de tweede **IALHI-lijst van gemicrofilmde dag- en weekbladen**, die werden uitgegeven als organen van partijen aangesloten bij de Tweede Internationale, werd door het IISG vervolledigd en zal in het eerstvolgend nummer van IALHI-Newsletter gepubliceerd worden. Eveneens zal eind 1995 een internationale bibliografie over arbeidersmigratie door de IALHI gepubliceerd worden.

De conferentie hechtte haar goedkeuring aan de komende projecten "Microfilming van tijdschriften", "Internet", en "Museumwerkgroep". De IALHI zal een **microfilmproject van buitenlandse tijdschriften** die vandaag in de Russische archieven en bibliotheken bewaard worden opstarten.

Het AMSAB heeft op dit gebied reeds baanbrekend werk verricht met zijn fotokopieer- en microfilmproject van alle Belgische linkse tijdschriften, die in de beste omstandigheden bewaard worden in verschillende Russische instellingen te Moskou (het Centrum voor de Bewaring van Historische Do-

cumenten en Collecties, de Sociaal-Politieke Bibliotheek en het Russisch Centrum voor de Bewaring en de Studie van Documenten betreffende de Moderne Geschiedenis). Het betreft vaak unieke titels die in België niet of zeer onvolledig bewaard gebleven zijn. In totaal brachten de AMSAB-navorsers 40 kg fotokopieën mee uit Rusland. Deze fotokopieën en microfilms zijn nu al consulteerbaar in de leeszaal van het AMSAB.

Het Feltrinelli-Archief (Italië), de Friedrich Ebert Stiftung (Duitsland) en het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis (Nederland) werken op dit ogenblik een project uit om gezamenlijk in "Internet" te stappen. Op de conferentie werd besloten dat, na het oplossen van de talrijke praktische problemen, de overige IALHI-leden eveneens zullen kunnen instappen.

Twee jaar geleden werd op initiatief van het AMSAB in de schoot van de IALHI een internationale museumwerkgroep opgericht met het doel gezamenlijke tentoonstellingsprojecten op te zetten of eigen tentoonstellingen uit te lenen.

In Moskou werd in verschillende vergaderingen met de toegevoegde Russische conservators onderzocht in welke mate originele tentoonstellingen over Lenin en/of over de geschenken aan de Russische communistische leiders kunnen opgezet worden voor een rondreis door West-Europa. De financiële implicaties van zulke tentoonstellingsprojecten moeten nog bediscussieerd worden met de Russische musea en de IALHI-geïnteresseerden.

De IALHI-conferentie was een gelegenheid voor een themavergadering in verband met **archiefautomatisering**. Het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis (Nederland) en de Hoover Institution (USA), twee instellingen die op dat vlak reeds een lange weg aflegden, gaven hun ervaringen door aan een internationaal publiek. De problematiek werd vooral toegespitst op de standaardisatie van archiefbeschrijvingen. In tegenstelling tot de bibliotheekwereld heeft het archief in dat opzicht geen traditie; nu is er onder druk van de automatiseringsmogelijkheden een duidelijke evolutie in de richting van internationale standaardbeschrijvingen. In de discussie achteraf werden vooral vragen gesteld over de rol die de IALHI, als internationale organisatie mogelijk kan spelen in dit automatiseringsproces.

Tijdens de conferentie werd een bezoek gebracht aan het Centrum voor de Bewaring van Historische Documenten en Collecties: het "Osoby-archief", waar wij in 1991-1992 de zeggende verdwenen Belgische archieven hebben teruggevonden, aan de Sociaal-Politieke Bibliotheek en aan het Leninmuseum te Gorki-Leninskaya. (WS/MV)

Uitreiking van de sociaal-economische prijs Camille Huysmans 1995

Op zaterdag 20 mei werd op het Antwerpse Stadhuis in aanwezigheid van Burgemeester Leona Detiège en andere socialistische personaliteiten door Mevrouw Huysmans de driejaarlijkse prijs Camille Huysmans uitgereikt. De laureaat was Dr. Jan Moulaert (KUL) met zijn werk "Anarchie, que ton règne arrive", een geschiedenis van de anarchistische beweging in België tussen 1880 en 1914, studie waarmee de auteur in 1993 promoveerde tot Doctor in de Letteren en Wijsbegeerte. De auteur is voor de lezers van ons tijdschrift zeker geen onbekende: begin 1994 werkte hij mee aan een themanummer over het anarchisme.

We citeren uit het verslag van de jury van de Huysmansprijs: "Het is een complete en objectieve studie over België in het raam van de anarchistische stromingen in Europa. Moulaert baseerde zich voor zijn onderzoek op politie- en gerechtelijke archieven, op correspondenties en allerlei geschriften en op een onnoemelijk groot aantal efemere tijdschriften met een zeer geringe verspreiding. Aan de hand daarvan trachtte hij zich in te leven in de wereld van allerlei kleine groepen anarchististen. Moulaert had niet enkel aandacht voor deze linkse groepjes die moeilijk terug te vinden zijn, maar ook voor het anarcho-syndicalisme, voor de tendensgroepjes in de BWP en voor de invloed van het anarchistisch gedachtegoed in intellectuele middens. Het is een goed gedocumenteerd en goed geschreven werk, dat een groot aantal originele elementen bevat".

De jury stond voor de moeilijke keuze in twee rondes een selectie te maken uit 48 ingezonden werken. Uiteindelijk opteerde ze voor het werk van Jan Moulaert omdat hij "er na lang en tijdrovend onderzoek in geslaagd (is) een tot nu toe ontbrekend beeld te schetsen van de aard en de betekenis van het anarchisme in en naast de socialistische arbeidersbeweging in België. Ondanks het minder voor de hand liggend onderwerp en de disparate bronnen, is het Jan Moulaert gelukt om een verantwoord en samenhangend beeld te schetsen van de ideologische achtergronden van het anarchisme, van de diverse groepen en van de invloed die er van uitging. De jury had veel lof voor de serene behandeling van het eeuwige debat reformisme-revolutie en voor de situering van het onderwerp in de internationale context. Het werk is bovendien goed geschreven."

Het werk van Jan Moulaert werd onlangs haast integraal uitgegeven door het Leuvense Davidsfonds onder de titel "Rood en zwart: de anarchistische beweging in België 1880-1914". Het is een geïllustreerd werk geworden van 462 bladzijden, waarin deze vergeten kant van de geschiedenis van de arbeidersbeweging in ons land op levendige wijze wordt beschreven. Men kan het boek bestellen (1.180 frank) bij het Davidsfonds, Blijde-Inkomststraat 79-81, 3000 Leuven (tel. 016/22.18.01). (G.V.)

Het Centre des Archives du Monde du Travail te Roubaix

Georges Mouradian werd in de loop van '94 aangesteld als nieuwe directeur van het Centre des Archives du Monde du Travail (Roubaix) in opvolging van Yvette Lebrigand die een functie opnam bij de Presidentiële Archieven te Parijs. Met de komst van Mouradian krijgt de werking van het Centrum een nieuwe oriëntatie. Tot nu toe had men vooral in bedrijfsmiddens het belang van dit initiatief weten in te schatten. Archief- en documentatiemateriaal van werknemerszijde is ondervertegenwoordigd in de collecties van het CAMT. De nieuwe directeur, die jarenlang actief was in vakbondsmiddens, spreekt nu die contacten aan met het oog op een evenwichtiger uitbouw van de bestanden. Een eerste initiatief was de organisatie van een "Table Ronde sur les Archives Syndicales". Op het programma stond een bespreking van de methodologische aspecten van de behandeling van vakbondsarchieven. Onder meer de problematiek van de prospectie en de reconstructie van archieven kwam aan bod. Veel aandacht ging uit naar de vraagstelling rond de typologie van de vakbondsarchieven, hun classificatie op basis van ordeningsschema's en de mogelijke selectiecriteria. Tijdens die besprekingen - ook van de concrete verwerkingsresultaten - werden theoretische inzichten geconfronteerd met praktijkervaringen. Tenslotte werd als casestudy de toestand van de syndicale archieven in België voorgesteld. Medewerkers van het Centre d'Animation et de Recherche en Histoire Ouvrière (CAR-HOP) te Brussel gaven een kort overzicht voor wat de christelijke vakbonden betreft. AMSAB-medewerker Rik Hemmerijckx kon de resultaten voorleggen van onze werking op het vlak van de syndicale archieven. Zijn tekst zal de basis vormen van een afzonderlijke bijdrage die het AMSAB zal publiceren naar aanleiding van de inventarisatie van het ABVV-archief. (M.V.)

Kleinoord

Het socialisme in de Vitolfilie

Johan Anthonis, lic. kunstgeschiedenis.

Naast de kunsthistorische iconografische bronnen : schilder- en beeldhouwkunst, grafische kunst, foto, film en video, beschikken hedendaagse archieven ook over een collectie varia of diversen. Het zijn voorstellingen op prullaria, kleine gebruiksvoorwerpen en gadgets. Gezien hun onvoorstelbare diversiteit, zijn deze iconografische "kleinoden" uitgegroeid tot een waaier van verzamelobjecten : lucifersdoosjes, speldjes, postzegels, stickers, badges, ...

Net zoals de actuele kunst in installaties en accrochages steeds meer (her)gebruik maakt van banale materialen en gebruiksvoorwerpen, omwille van de historische patine en tactiele waarde (de rilkiaanse poëzie der dingen), is ook vanuit kunsthistorische hoek de grens tussen kunst en kitsch verwaagd. Het begrip schoonheid uit de kunstfilosofie is eigenlijk een ambigu begrip. Het esthetiserende wordt al gauw als lelijk ervaren en omgekeerd kan het oprecht lelijke ons ontroeren, waardoor we het toch als een soort schoonheid ervaren. Twintig jaar geleden werd de "vensterbankkitsch" nog als een toonbeeld van smakeloosheid van de man in de straat beschouwd. Terwijl mensen misschien juist datgene voor de voorruit etaleren, waarmee ze een emotionele band hebben, bijvoorbeeld omdat ze het van een dierbaar familielid of van een oude vlam hebben gekregen. We moeten van een aantal misvattingen af, de design-manie, l'Art pour l'Art, de "Kunst als allerindividueelste expressie van een allerindividueelste emotie" zoals Willem Kloos het een eeuw geleden formuleerde. Kunst is daarentegen een sociaal gebeuren en is gericht op een collectieve ervaring. Dit kan de monumentale grootsheid van de kathedraal van Chartres zijn of een versje over jonge sla van Rutger Kopland.

Een kunsthistoricus kan en mag zich vrij interesseren voor elk aspect van de beeldcultuur (hoe marginaal het in eerste instantie ook mag lijken). Vergeten we niet dat wie de grote Kunst wil bestuderen, evenzeer met detailstudie wordt geconfronteerd. Immers wat valt er nog aan belangrijks toe te voegen aan de bibliotheken die men over Rubens heeft volgeschreven. Deze inleidende paragrafen als motivering bij onze studie van het socialisme op verzamelobjecten.

Toen we van een gewezen bode van het ABVV de kans kregen om een volledige verzameling sigarenbanden te kopen, haptten we toe. Zo konden we een levenswerk voor uitverkoop en versnippering behoeden. Het intrigeerde ons dat er alweer een cliché kwam te sneuvelen : dat van de socialistische werkmans met, in zijn vrije tijd, een pint in de ene, en een sigaret in de andere hand. Menig socialist verkoos blijkbaar een sigaar.

De voorstelling van het socialisme op sigarenbanden valt

grosso modo onder te verdelen in vijf items :

- A. specifieke reeksen gewijd aan het socialisme of de partij.
- B. socialistische voormannen opgenomen in reeksen over bekende politici en staatslieden.
- C. de sigarenbanden van de Nederlandse Verbruikers Coöperatie Rotterdam.
- D. de "cafébanden" gedrukt voor socialistische lokalen en drankgelegenheden.
- E. afzonderlijke banden.

A. Specifieke reeksen

Van het merk Washington, gedateerd Brussel 6.9.1964, de reeks 100 jaar Socialistische Internationale, bestaande uit 10 banden : 1. Karl Marx, 2. Friedrich Engels, 3. Jean Jaurès, 4. K. Hardie, 5. César De Paepe, 6. P. Toelstra, 7. A. Bebel, 8. M. Bakoenin, 9. V. Adler, 10. H. Branting.

De sigarenfabriek Hofmeester wijdde een reeks van 25 banden aan de Socialistische mandatarissen van de BSP-Limburg, met als bekendste politieke tenoren Willy Claes en Louis Van Velthoven. Van het merk Ernest Casimir de reeks nr. 10 met o.a. het portret van de socialistische voorman Leopold Beosier (in het AMSAB nog op sigaar bewaard). Welke overige historische figuren er in deze reeks werden opgenomen, is ons voorlopig onbekend.

B. Bekende socialistische politici

Zowel "Lugano" als "Nederlandsche Munt" wijdden reeksen aan de internationale politiek, bij beide merken bestaan deze banden op klein en op groot formaat. Naast Willy Brandt en Harold Wilson die meerdere malen worden afgebeeld, vinden we volgende socialisten terug : reeks Staatslieden "Lugano" : 5. Andreas Pappandreou, 6. Michaël Foot, 10. Helmut Schmidt, 12. Melina Mercouri, 14. Mario Soares, 21. François Mitterrand, 24. Joop Den Uyl.

Serie "Grote Mannen en Tyrannen" Nederlandsche Munt : 67. Paul-Henri Spaak, 73. Willem Drees, 90. Andreas Pappandreou. De firma Saelens wijdde een reeks aan 12 belangrijke tijdgenoten : met opnieuw Willy Brandt, deze sigareband bestaat in 5 kleuren (geel, rood, blauw, groen en wit).

C. De Nederlandse Verbruikers Coöperatie : N.V. Gijrath sigarenfabrieken

De N.V. Gijrath sigarenfabrieken was een dochteronderneming van de Nederlandse Verbruikers Coöperatie Rotterdam, zo blijkt uit de lectuur van hun jaarverslag 1957. Of de N.V. Gijrath ook een productie-eenheid had in Rotterdam is niet duidelijk. Op de banden staat telkens N.V. Gijrath Valkenswaard vermeld, in de buurt van Eindhoven. Er bestonden diverse merknamen die onder deze coöperatieve vielen : HaKa (i.e. Handelskamer), ERBA, Vrijbuitter, Jules Verne en Muiderslot.

Er werden geen reeksen uitgegeven, enkel afzonderlijke sierbandjes. De idee van de coöperatieve wordt gesymboliseerd op de rechthoekige bandjes van het merk Muiderslot door de logografische weergave van mannen en vrouwen die hand in hand gaan.

D. De "cafébanden"

Wij onderscheiden cafés met een socialistisch cliënteel zoals "De Werkmens" bij Eric De Vos te Adegem of "Den Draver" te Mariakerke, naast lokalen die tot de socialistische zuil behoren zoals "Textielhuis" lokaal van de BSP te Waregem en ONS HUIS ABVV Gent, waarvoor zowel de firma "ODOR" uit Maldegem als "Brakman" uit Waarschoot verscheidene sigarebanden maakten. In de jaren zestig werden de cafésigaren vaak als nieuwjaarsgeschenk aan de klant gegeven.

E. Afzonderlijke banden

Een merkloze sigareband met beeltenis en tekst Hendrik De Manplan.

Van Carla Galle, een foto in rood (!) badpak, als zwemkampioene in de 10-delige reeks Belgische sportvedetten van het merk "Brakman" nr. 8. Van de schaakclub Jean Jaurès, Rijnhovelaan te Gent, n.a.v. het 20-jarig bestaan van de vereniging (1945-1965).

P.S. Eventuele aanvullingen zijn uiteraard steeds welkom. Een accrochage met deze "kleinoden van het socialisme" kan worden ontleend bij de auteur p/a Johan Anthonis, Vlasstraat 16, 9030 Gent, tel. : 09/227.88.41.

(1) Vitofilie : het verzamelen van sigarebanden. De term staat (nog) niet in de recentste van Dale, wij hebben het woord ontleend aan het tijdschrift Journal des Collectionneurs.

Forum

Jean Van Lierde. Een strijd tegen het militarisme

Jean Van Lierde is een monument van de Belgische en internationale vredesbeweging. Door zijn volgehouden actie heeft hij in België het recht op gewetensbezwaren kunnen afdwingen. Nu de burgerdienst definitief tot het verleden behoort, een interview door Rik Hemmerijckx.

U bent nu 70 jaar. Gans uw leven heeft in feite in dienst gestaan van het pacifisme, hoe bent U pacifist geworden?

Ik ben eigenlijk pacifist geworden op het einde van de oorlog, in september 1944. Op mijn 16de was ik actief geworden in het verzet te Waver en het is vooral door het optreden van de patriotten bij de bevrijding, en de manier waarop de arrestatie van incivieken en collaborateurs is gebeurd, dat bij mij die reflex van het pacifisme, van de geweldloze actie is gegroeid. Bij de bevrijding heb ik tientallen personen helpen arresteren, maar ik droeg geen wapens om de eenvoudige reden dat ik geen enkele oefening gehad had. In "Le Soir Illustré" zijn er zelfs foto's van mij gepubliceerd. Wij wisten zelfs niet hoe wij die revolvers moesten gebruiken. Het was totaal absurd. Ik heb de bevrijding dus meegemaakt als verzetsman, maar niet als patriot zoals de anderen. Ik wist helemaal niets van het antimilitarisme en van de gewetensbezwaarden, ik ben vooral in opstand gekomen door het gewelddadig optreden van de overwinnaars. Ik heb in die periode mijn vrienden van de KP en de KAJ moeten beletten om Duitse gevangenen, die zich overgaven, af te maken. Wij moesten toch de gruweldaden, die wij zelf van de bezetter hadden moeten ondergaan niet herhalen.

De libertaire idee vormde een andere inspiratiebron voor uw pacifisme.

Ik was voorzitter van de Jeunesse Ouvrière Chrétienne (JOC, de Waalse KAJ) van Waver en leider van de scouts. Ik had dus een belangrijke verantwoordelijke positie binnen de katholieke jeugdbeweging. In 1945 ben ik beginnen werken bij de Société Solvay te Brussel en in die periode ben ik in contact gekomen met de libertaire groep van "Pensée et Action",

met Marcel Dieu, beter gekend als Hem Day, en ook met Jean Cordier. Hem Day was niet alleen een anarchist, hij was ook een antimilitarist, die in 1933 veroordeeld was geworden voor het weigeren van zijn legerdienst. Daarnaast stond ik ook in contact met de groep van de "Cahiers Socialistes", met Raymond Rifflet en Georges Goriely. Ik was de enige katholiek in dat milieu, maar ik was gepassioneerd door dat al die nieuwe ideeën die zij mij hebben doen ontdekken. Zij hebben mij de werken van Victor Serge, een slachtoffer van de stalinisme laten lezen. Dat heeft mij allemaal beïnvloed, en dat heeft mij ook belet om communist of stalinist te worden. Ik was een christen en het waren niet de dominikanen of de jezuïeten die mij geïntroduceerd hebben in het pacifisme en het antimilitarisme van de primitieve kerk. Het waren mijn vrienden uit de vrijmetselarij en de anarchistische kringen, kortom ongeloovigen, die mij Sint Maximiliaan of de pastoor van Ars hebben leren kennen. Zij waren het die mij overtuigd hebben mijn geloof niet te verliezen, en die mij in mijn geloof het antimilitarisme hebben doen ontdekken.

Door mijn contacten met de mensen van het Frans-Duitse tijdschrift "Documents / Dokumente" ben ik vanaf 1948 verschillende keren aanwezig geweest op de eerste "arbeidersontmoetingen" in Duitsland. Ik preciseer "arbeidersontmoetingen" omdat ik geen universitair ben. Ik ben geen intellectueel, op mijn 15de werkte ik reeds op de fabriek. Op die bijeenkomsten heb ik voor het eerst het bestaan vernomen van duizenden Duitse gewetensbezwaarden tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Het is door al deze ervaringen dat ik ertoe gekomen ben pacifist te worden. Toen ik in 1949 onder de wapens geroepen werd, was ik klaar om mij te verzetten tegen de Belgische Staat en de grondwet.

Hoe is die strijd voor het statuut van gewetensbezwaarde precies in zijn werk gegaan?

Die strijd is begonnen onmiddellijk na mijn arrestatie in 1949. Ik heb toen anderhalve maand opgesloten gezeten. Onmiddellijk is er een perscampagne op gang gekomen en werden de eerste actiecomités voor het statuut opgericht. De eerste die het aangedurfd heeft de kwestie van het statuut in het parlement te brengen was de BSP-parlementair uit Nijvel, Gaston Baccus. Baccus, een zeer moedig man - hij heeft vijf jaar in gevangenschap in Duitsland gezeten - heeft dit parlementair initiatief volledig op eigen houtje moeten nemen. Hij kreeg geen enkele steun van het partijbestuur. Hij is jammerlijk genoeg gestorven begin 1950 en we hebben opnieuw moeten wachten tot een aantal parlementairen uit verschillende partijen een nieuw wetsvoorstel ingediend hadden. De CVP-PSC van haar kant heeft van in het begin een studiegroep rond de

*C'est le soldat Jean Van Lierde;
Il est sûrement fou : il se prétend
objecteur de conscience !...*

Jean Prolo, du 5 novembre 1949

problematiek opgezet. In die jaren was ik redacteur van het PSC-blad "Le Brabant Wallon". Hoewel ik geen lid was van de PSC, zat ik tijdens de jaren '46-'48 in de arrondissementsraad als vertegenwoordiger van de jeugd. Ik kende de groep van "La Relève" met mensen als Jean Michiels en Jean Fosty. Het zijn zij die bij de PSC de aanzet gegeven hebben tot de oprichting van deze studiegroep. Ook bij de liberalen bewoog er wat. Vooral Jean Rey, die als protestant de gewetensbezwaarden zeer goed kende, heeft daar een belangrijke rol gespeeld. Voor mij is het van vitaal belang geweest dat de 3 politieke stromingen van in het begin betrokken geweest zijn bij de uitwerking van het statuut.

Uw antimilitaristische actie heeft uw positie binnen de katholieke beweging nochtans niet vergemakkelijkt.

Toen ik de gevangenis inging was de opstelling tegenover mijn persoon bepaald niet tegemoetkomend. "La Libre Belgique" beschouwde mij als een "inciviek", die in de kaart speelde van de communisten. Bij de conservatieven was het ondenkbaar dat een "incivieke gewetensbezwaarde" aan het hoofd zou blijven van de katholieke jeugdbeweging. Ik ben toen aan de deur gezet als leider van de scouts, van de katholieke trekkers en ik ben ook mijn plaats kwijtgeraakt in het arrondissementeel comité van de PSC. Via mijn vrienden Antoine Braun en François Dejemeppe heb ik echter kunnen blijven meewerken aan het blad van de katholieke trekkers "Le Carrefour des Routiers", onder pseudoniem weliswaar.

Van mijn kant is er dus nooit een breuk geweest met de katholieke beweging. Ik wist alleen dat het zeer lang zou duren vooraleer de meerderheid zou gebroken worden, vooraleer de vijandige houding tegenover de gewetensbezwaarden zou gekeerd zijn.

U moet begrijpen dat de gewetensbezwaarden in die periode in een zeer ongunstig daglicht stonden. Veel van de Vlaamse pacifisten zijn tijdens de oorlog gaan vechten aan het oostfront, zijn in de collaboratie terechtgekomen. Daarom was het van kapitaal belang dat de eerste gewetensbezwaarde van na de oorlog precies een Waal en een verzetsman was.

Door uw gevangenschap hebt U bewust de Belgische overheden tot het nemen van een standpunt gedwongen.

Ik geloof dat mijn gevangenschap echt noodzakelijk geweest is. Ik had zeer goed gevoeld dat men rond mijn persoon geen schandaal wilde, precies omdat ik een leider was van de katholieke jeugdbeweging. Indien ik na mijn vrijlating in 1949 mijn mond had gehouden, dan zou ik waarschijnlijk niet meer naar de gevangenis terug gekeerd zijn. Het is door toedoen geweest van Baccus en mijn christelijke vrienden dat de minister van Defensie onder blijvende druk is komen te staan. Het was inderdaad niet normaal dat de getuigen van Jehova in de gevangenis zaten, en ik niet, omdat mijn dossier zagezegd verdwenen was. Ik moest doorzetten en ik was bereid om voor mijn ideeën te vechten, zelfs indien ik daarvoor mijn vrijheid moest opgeven. Indien ik daar niet toe bereid was dan

was er niemand anders die deze strijd kon winnen.

Toen ik in 1950 opnieuw de gevangenis inging had ik mij mentaal voorbereid op een duur van 3 jaar. Ik had die tijd nodig om de politieke macht te doorbreken, om de filosofen, de theologen, de juristen te overtuigen. Ik ben toen eigenlijk in de gevangenis ingegaan met een groot gevoel voor humor. Ik voelde mij een vrij man en ik zei foert tegen iedereen, zelfs tegen de gevangenisdirecteur. In de gevangenis van Nijvel, waar zich in 1950 nog honderden oostfrontsoldaten en SS-ers bevonden, werd ik beschouwd als de meest gevaarlijke gevangene. Tussen al die oorlogsmisdadigers, wist men met mij, de pacifist, helemaal geen weg. Zij kregen een veel vrijer regime dan ik, sommigen mochten zelfs 's avonds de gevangenis verlaten. In de ogen van deze oorlogsmisdadigers had ik een enorm prestige. Toen ik voor de tweede keer in de gevangenis aankwam werd ik aan de grote poort opgewacht door een dubbele rij van oud-SS'ers en -oostfrontstrijders. Zij zagen in mij de enige Belg die het aangedurfd had het gezag van de Belgische Staat te weerstaan. Zij hebben mij toen verzekerd dat ik mij zou thuis voelen en dat niemand mij zou moeten lastig vallen. Een aantal van die incivieken hebben er bijvoorbeeld voor gezorgd dat mijn brieven uit de gevangenis konden gesmokkeld worden en doorgespeeld aan de pers. Daarnaast heb ik ook veel steun gehad van mijn advocaten, die goede contacten onderhielden met allerlei politici, zelfs met Pholien, die als PSC-minister van Justitie een hyperreactionair was. Zij hebben er onder meer voor gezorgd dat ik van de minister een speciale toelating kreeg om al de boeken te krijgen die ik wenste te lezen. Zij hebben er ook voor gezorgd dat ik alleen in een cel kon verblijven. Hoewel de directeur het helemaal niet op mij begrepen had was ik in feite een geprivilegieerde. Ik heb er wel een maagzweer aan overgehouden, maar dat was niets vergeleken met wat de andere gewetensbezwaarden in de Duitse concentratiekampen of in de stalinistische goelags meegemaakt hebben. Het was natuurlijk niet aangenaam voor mijn ouders, maar het vormde een noodzakelijk onderdeel van de politieke strijd die ik wilde voeren (1).

Tussen 1949 en 1952 hebt U drie keer gevangen gezeten, uiteindelijk bent U in de steenkoolmijnen terechtgekomen.

Na mijn vrijlating in 1952 werd er vanuit de regering en de politieke milieus gezocht naar een oplossing opdat ik geen vierde keer naar de gevangenis zou moeten gaan. De militairen wilden echter niet weten van enige toegeving. De enige oplossing die ik op dat moment zag was te gaan werken in de steenkoolmijnen: de mijnningen waren immers vrijgesteld van legerdienst indien ze tot hun 28 jaar in de steenkoolmijn bleven werken. Ik heb dat voorstel voorgelegd aan Cardijn, hoofd van de kajottersbeweging, en hij heeft het verdedigd bij de minister van Landsverdediging. Ik zag dat als een voorafspiegeling van de toekomstige burgerdienst voor gewetensbezwaarden. De minister heeft dat voorstel aanvaard zodat ik op

die manier mijn vervangende dienstplicht kon doen. Op dat moment was ik bijna 26 jaar, ik moest dus nog twee en een half jaar werken, na de 15 maanden gevangenis die ik er reeds had opzitten. In 1952 ben ik uit de gevangenis gekomen, ik ben getrouwd en ik ben begonnen werk zoeken, maar bij elke steenkoolmijn werd ik geweigerd. Men zag dat ik geen werkershanden had en men vertrouwde het niet. Er was nochtans een nijpend gebrek aan werkkrachten. De enige mijn waar men mij heeft willen aannemen was de Bois du Cazier te Marcinelle. Daar nam men iedereen aan. Er werkten bijna geen Belgen, alleen gastarbeiders, precies omdat het zo'n gruwelijke steenkoolmijn was.

U hebt zelfs een brochure geschreven over uw ervaringen in de mijn: "6 mois dans l'enfer d'une mine belge".

Na mijn periode in de mijn heb ik die brochure geschreven. Het jaar dat ik in de mijn gewerkt heb was er de grote stakingsbeweging tegen de 24 maanden legerdienst. Hoewel de christelijke vakbeweging tegen was, heb ik toch aan de staking deelgenomen samen met mijn kameraden van het ABVV. Ik heb zelfs piket gestaan als enige ACV'er.

Ik heb toen, na 3 maanden gewerkt te hebben, mijn vooropzeg gehad bij de Bois du Cazier. De andere mijnen wilden mij echter niet aannemen omdat ik in hun ogen een agitator was. Ik stond op de zwarte lijst. Ik ben dan gedurende maanden de enige werkloze mijnwerker van België geweest. Het ministerie van Defensie heeft er toen bij het ministerie van Arbeid op aangedrongen om mij uit de werkloosheid te sluiten, met het argument dat ik geen echte werkloze was. Mijn vrienden van het ACV en het ABVV hebben toen alles in het werk gesteld opdat ik mijn recht op werkloosheid kon behouden. In die periode had ik ook voortdurend last met de politie, de staatsveiligheid volgde mij overal waar ik lezingen en meetings gaf. In 1953 heb ik dan mijn brochure geschreven. Ik heb geprobeerd ze te laten uitgeven bij de MOC (het Waalse ACW) en het ACV, maar ze hebben dit geweigerd omdat de inhoud te hard was. Het zijn mijn trotskistische vrienden van de Jeunes Gardes Socialistes die ze uitgegeven hebben met een voorwoord van Emile Van Ceulen. Ook zij hebben er heel wat last mee gehad, precies omdat de socialistische mijnwerkersvakbond bezwaren had tegen mijn persoon: het kon niet dat de JGS een brochure van een katholiek uitgaven. Vanaf 1952 maakte ik deel uit van de JGS, samen met enkele anderen van de groep "Esprit". De brochure zou haar grootste weerklink krijgen na de ramp van de Bois du Cazier in 1956. Op dat moment was het bewezen dat wat ik over de Bois du Cazier geschreven had de waarheid was.

Hoe is de strijd voor het statuut dan verlopen?

Na mijn periode van werkloosheid heb ik pas in 1954 mijn werk kunnen hernemen bij Solvay te Brussel. Ik moet hier

trouwens mijn erkentelijkheid betuigen aan de grote kapitalisten van de Société Solvay, die de moed gehad hebben mij opnieuw aan te werven.

Het heeft dan nog 10 jaar geduurd, tot 1964 vooraleer het statuut effectief is gestemd in het Parlement. Het is een lange strijd geweest. Alle partijen waren bereid om een oplossing uit te werken, maar we hebben moeten wachten tot 1963 voor de eerste stemming in de Senaat en die stemming is dan nog gebeurd onder druk van drie priesters uit Luik en de Borinage, drie oud-soldaten, die zich verzet hadden tegen hun wederopvoering in het leger. Naar mijn voorbeeld dreigden ze ermee naar de gevangenis te gaan. Dat heeft een zodanig schandaal verwekt dat men alles heeft gedaan om te vermijden dat deze drie in de gevangenis zouden terechtkomen. Zelfs de bisschop van Doornik is tussenbeide gekomen. En het is de stemming in de Senaat geweest die hun arrestatie heeft belet. Tegelijk heeft men ook diegenen bevrijd die zich nog in gevangenschap bevonden. Na de stemming in de Senaat heeft men nog een jaar moeten wachten vooraleer de Kamer met eenparigheid van stemmen het statuut van de gewetensbezwaarden heeft gestemd.

Hoe werd dit statuut onthaald binnen de vredesbeweging?

Het heeft dus 15 jaar geduurd vooraleer er in België een statuut is gestemd en het was uiteraard een overwinning voor de vredesbeweging. Nochtans waren er ook kritische stemmen. Mijn anarchistische vrienden waren tegen. Zij verweten mij dat ik teveel toegevingen deed aan de Staat. Zij vreesden dat alle gewetensbezwaarden zouden ondergebracht worden bij de civiele bescherming, die op militaire leest was geschoeid. Hoewel ik soepeler was in die zaken was ik onverzettelijk wat de basisprincipes betreft. Ik was van oordeel dat men moest beginnen met de civiele bescherming en het systeem vervolgens uitbreiden. Dat is wat er gebeurd is met de wet van 1969, wanneer ook vzw's de toelating kregen om gewetensbezwaarden op te nemen. Op dat moment geloofde men eigenlijk niet in de haalbaarheid van deze wet. Het scepticisme was zeer groot. Ik kreeg te horen dat ik wel gelijk had, maar niemand zou deze "zotten" tewerkstellen. Ik ben dan beginnen rondvragen en ik heb onmiddellijk een lijst van 20 - 30 Vlaamse en Franstalige vzw's bereid gevonden om gewetensbezwaarden op te nemen. Sindsdien zijn er honderden organismen over het ganse land die ze hebben tewerkgesteld. Op de duur moest iedereen zijn gewetensbezwaarde hebben. Dit alles om te illustreren welke barrières er allemaal moesten overwonnen worden zowel op politiek, cultureel en ook familiaal vlak. Vele ouders zagen het helemaal niet zitten dat hun zoon gewetensbezwaarde was. Zou de latere carrière niet in het gedrang komen enz. ? Het kwam erop aan, aan te tonen dat het statuut van gewetensbezwaarde geen belemmering vormde voor een latere professionele, universitaire, medische, politieke of zelfs parlementaire loopbaan. In de vorige regeringsploeg zaten er niet minder dan twee gewezen gewetensbezwaarden.

Jean Van Lierde en Louis Tobback in 1994 tijdens de voorstelling van de "Carnets de prisons" te Brussel

De laatste gewetensbezwaarden hebben nu hun dienst beëindigd. De dienstplicht is afgeschaft. Hoe staat U daar tegenover?

Als verantwoordelijke van de Mouvement International de Réconciliation (MIR) en van de Internationale der Oorlogstegenstanders (IOT) is de strijd tegen de dienstplicht altijd één van de centrale antimilitaristische strijdpunten geweest. In Europa was campagne voeren tegen de dienstplicht zeer moeilijk omdat de Europese socialisten de dienstplicht beschouwden als een vorm van emancipatie van het proletariaat. De vervanging van het burgerlijke systeem van de loting door de veralgemeende dienstplicht werd beschouwd als een linkse overwinning en was nagenoeg onaantastbaar. Ik had dus nooit gedacht dat het de Vlaamse katholieken zouden zijn die komaf zouden maken met het systeem. Voor mij was dat een bekroning van een lange strijd, omdat ik van mening ben dat de dienstplicht een vorm van slavernij is. Het is gewoon een schandaal dat alle mannen moeten gemobiliseerd worden. Nu is dat gedaan, er zal geen legerdienst, maar ook geen burgerdienst meer zijn.

(1). de gevangenisnota's van Jean Van Lierde werden in 1994 gepubliceerd bij de Ed. Vie Ouvrière onder de titel "Carnets de prison" (262 p.)

Leesgezelschap

Recente publikaties over de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog

50 jaar Bevrijding : de feesten zijn al een tijdje achter de rug. Toch willen we nog enkele merkwaardige publikaties in deze rubriek voorstellen : twee lokale monografieën en de memoires van een verzetsman.

Tielt bevrijd : na 50 jaar

De herdenking van een halve eeuw einde van de Tweede Wereldoorlog heeft niet alleen aanleiding gegeven tot algemene publikaties, er verschenen ook talrijke lokale studies. Tot deze tweede categorie behoort het volumineuze werk dat de heemkundige kring van Tielt publiceerde over de oorlogsjaren in Tielt en omgeving (1). De auteurs zijn zeker niet over één nacht ijs gegaan. Naast uitgebreid onderzoek in archieven, waaronder ook deze van het AMSAB, is dit werk ook gebaseerd op talrijke interviews. De talrijke foto's leveren een essentiële bijdrage tot de reconstructie van die periode. Specifiek voor de socialistische beweging wordt duidelijk dat zij het in het Tieltsse allesbehalve gemakkelijk had. Het gebied was vóór de Tweede Wereldoorlog een katholiek bastion waar extreem-rechtse groeperingen zoals Verdinaso op veel steun konden rekenen. De bescheiden socialistische successen in de jaren twintig werden in de turbulente jaren dertig grotendeels tenietgedaan. Na de oorlog vond de socialistische beweging een tweede adem met Marcel Linclau als centrale figuur. (P.C.)

(1) Het Tieltsse 1940-1945, Bedreigd Bezet Bevrijd, Kurt Ravyts en Peter Struye, Heemkundige Kring, De Roede van Tielt, Tielt, 1995. Het boek kan besteld worden door betaling van 1.495 frank op rekening 712-1101732-89 van De Roede van Tielt, adres voor briefwisseling : Kastanjelaan 1, 8700 Tielt (tel. 051.40.18.38).

Tussen collaboratie en verzet : de Gentse socialisten tijdens de Tweede Wereldoorlog

50 jaar na de Bevrijding blijkt hoera-patriottisme het nog altijd goed te doen, al groeit de stroom van geschriften die ons een objectievere spiegel van het verleden willen voorhouden. Tot deze laatste behoort ongetwijfeld de punctuele studie over het Gentse socialisme tijdens de Tweede Wereldoorlog die collega Rik Hemmerijckx onlangs publiceerde in het Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis (1), onder de suggestieve titel "A la guerre comme à la guerre".

De generatie kaders en militanten die na de Bevrijding in Gent de socialistische gemeenschappelijke actie heropbouwde beriep zich graag op haar verzetsaureool. De waarheid is heel wat genuanceerder : heel wat protagonisten van het naoorlogse Gentse socialisme, niet in het minst het boegbeeld Anseele junior (die tot 17 november 1941 lid bleef van het schepencollege), hebben ook na de "wondere zomer van 1940" nogal gependeld tussen aanpassing en verzet. Het demanistische project rond de Unie van Hand- en Geestesarbeiders werd niet onmiddellijk en unisono afgewezen. Gent was aanvankelijk zelfs een bastion van de Unie, een stad waar alle socialistische beroepssecretarissen de gelijkgeschakelde "eenheids"vakbond vervoegden, op de socialistische onderwijsvakbond na. Ook in de socialistische takken mutualiteit en coöperatie bleven vooraanstaande socialisten onder toezicht van Duitse "Verwalters" op hun post.

Vanaf 1941 kwam stilaan een illegale werking op gang, met onder meer een bescheiden sluikpers. De auteur maakt een prosopografisch/sociografisch groepsportret van deze illegale werkers, op basis van biografische gegevens voor zo'n 65 van hen (2). Daaruit blijkt dat de Gentse socialistische verzetslui overwegend gehuwde mannen waren, van gemiddeld 44 jaar. Het waren meestal mensen met een relatief vaste baan, reeds lange tijd actief in de beweging en in overgrote meerderheid geboren Gentenaars. Het aantal van de "vooorlogse kaders van de beweging" berekent de auteur op 15% van de illegale militanten. In tegenstelling tot het communistische verzet had de socialistische weerstand relatief weinig te lijden van de repressie : toch zouden een twintigtal weerstanders in de concentratiekampen terechtkomen. De hoofdbekommernis van de Gentse socialistische weerstand was zeer elementair : de beweging zo intact mogelijk door de oorlogsperiode loodsen, via een pragmatische aanwezigheidspolitiek. Het merkwaardige is wel dat dit (typisch Gentse ?) pragmatisme werd begeleid door een opgepept marxistisch discours, volgens de auteur bedoeld om de communisten de wind uit de zeilen te nemen.

Liefhebbers van typische "verzetsheroïek" komen niet aan hun trekken in dit verhaal. Dat maakt er de studie van deze periode nochtans niet minder belangwekkender om. Zoals de

*Aanslag door het verzet op een troepentransport , 285 doden onder wie
1 generaal en 2 kolonels, Oud-Heverlee, 30/6/1943*

auteur terecht opmerkt, het boeiende van een oorlogsperiode is dat juist de tegenstellingen binnen een beweging "zich als nooit tevoren" manifesteren. En ook de harde kern van kenmerken van de beweging namelijk de geslotenheid ("egelstelling") van het Gentse socialistische milieu, valt eens te meer op in deze studie. (G.V.)

(1) Rik Hemmerijckx : A la guerre comme à la guerre. Gentse socialisten tussen collaboratie en verzet (1940-1944). In : Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis, 1993, 3-4, pp. 529-572.

(2) Onder meer door het napluizen van de dossiers met betrekking tot erkenning als burgerlijk weerstander die op het Ministerie van Volksgezondheid bewaard worden. De totale groep "illegale werkers" in de Gentse socialistische beweging mag op een 150 à 200 worden geschat, zodat deze studie wel vrij representatief kan genoemd worden.

Een communist in de val van de Gestapo : Oscar De Waele

In zijn werk kijkt Oscar De Waele (1) terug op zijn jeugdervaringen om en rond de Tweede Wereldoorlog toen hij uiteindelijk in het communistisch verzet in het Gentse belandde. Aangezien dit al op zeer jonge leeftijd (16 jaar) gebeurde, hield hij er zich in hoofdzak bezig met de Revolutionaire Volksjeugd (illegale communistische jeugdgroep en "springplank" naar het partizanenleger). In de zomer van 1943 werd hij echter door de bezetter opgepakt waarna zijn lijdensweg met verschillende verhoren en gevangenschappen begon, tot hij in Frankrijk in het werkkamp van Watte (nabij Saint-Omer) belandde waar hij als stoker op een locomotief werkte. In mei 1944 was zijn gevangenschap ten einde en mocht hij naar Gent terugkeren. De Waele besluit zijn oorlogsherinneringen met een korte beschrijving van en een beschouwing over de Bevrijding van Gent, begin september 1944.

Tussen al het persoonlijke door laat het werk van Oscar De Waele ons ook toe een - zij het zeer beperkte - blik te werpen op de illegale communistische (jeugd-)organisatie uit het Gentse.

Het eigenaardige aan dit boek is dat het oorspronkelijk via een Russische kennis van De Waele verscheen in Moskou bij de uitgeverij Pegasus in 1985. Naar aanleiding van de herdenking van de Bevrijding werd het manuscript recentelijk in het Nederlands door Icarus-Standaard Uitgeverij gepubliceerd. (L.P.)

(1) Oscar De Waele : De schapen zien de wol niet. Een communist in de val van de Gestapo. Antwerpen, Icarus-Standaard uitgeverij, 1995, 156 p.

Ingekeken maar niet uitgelezen

Hieronder vindt U een selectie uit de recente aanwinsten van de bibliotheek. De beschrijvingen zijn geannoteerd.
(K.C./ W.G./ P.V.)

Labour and liberalism in nineteenth-century Europe / by John Breuilly. - Manchester ; New York : Manchester University Press, 1994. - 326 p. - Met index

Trefwoord(en): Arbeidersbeweging - Liberalisme - Groot-Brittannië - Duitsland

6-tal essays van John Breuilly (Universiteit van Manchester) waarin liberalisme, de arbeidersbeweging, de arbeiders-aristocratie, de rol van wetgeving in het scheppen van klasseverhoudingen,... vnl. in Engeland en Duitsland gedetailleerd worden vergeleken. Volgens de comparatieve historische methode wordt nagegaan in hoeverre deze fenomenen specifiek nationale kenmerken vertoonden (zoals vaak het uitgangspunt is geweest van historici) dan wel of ze daarentegen grensoverschrijdend waren.

Labour's utopias : Bolshevism, Fabianism, Social Democracy / by Peter Beilharz. - London ; New York : Routledge, 1993. - 168 p. - Met index

Trefwoord(en): Bolsjewisme - Sociaal-democratie - Fabianisme

Argumentatie tegen de wijdverspreide visie dat socialistische tradities alle "different means to a common end" zijn en dat het falen van het communisme in de Sovjet-Unie bijgevolg de doodsteek voor het ganse socialisme betekent. Beargumenteert dat integendeel 3 socialistische utopieën - Bolsjevisme, Fabianisme en Duitse Sociaal-democratie - elk een eigen visie hebben op de ideale toekomst, en dat de laatste 2 noodzakelijk zijn om het socialisme het kapitalisme te doen overleven

Le pacifisme européen : 1889-1914 / par Verdiana Grossi. - Bruxelles : Bruylant, 1994. - 512 p. : ill. - Met index

Trefwoord(en): Pacifisme - Europa

Overzicht van de pacifistische bewegingen die zich voor WO I in Europa ontwikkelden. Een eerste analyse van de individuele engagementen legt het pluralisme (liberalen, christenen, vrijmetselaars, feministen, zelfs nationalistische tendensen) binnen deze beweging bloot. Vervolgens komen de "grote affaires" (o.a. Dreyfuss) aan bod die de pacifisten tot actie deden overgaan, tot en met hun ultieme pogingen om de wereldoorlog af te wenden.

Betoging tegen de ontwapening van de weerstand, Brussel, november 1944

The politics of social solidarity : class bases of the European welfare state 1875-1975 / by Peter Baldwin. - Cambridge : University Press, 1993. - 353 p.

Trefwoord(en): Sociale zekerheid - Groot-Brittannië - Frankrijk - Duitsland - Scandinavië

Gedetailleerde analyse van de sociale factoren en actoren die de specifieke evolutie van de sociale politiek in vijf landen (Frankrijk, Duitsland, Zweden, Denemarken, Groot-Brittannië) hebben bepaald. De complexiteit aan tegengestelde belangen van verschillende sociale groepen verklaart hoe men in sommige landen vrij makkelijk en vlug tot een sterk uitgebouwde welvaartsstaat is geëvolueerd, terwijl het in andere landen veel meer moeite, strijd en debatten heeft gekost.

Women and politics in the age of the democratic revolution / edited by Harriet B. Applewhite and Darline G. Levy. - Michigan : The University of Michigan Press, 1990 - 289 p. : ill. Trefwoord(en): Vrouwen - Politiek - Revoluties - Europa - Verenigde Staten

Essays over de, op het einde van de 18de eeuw, eerste massale inmenging van vrouwen in de politieke wereld. Onderzoek naar de wortels van dit engagement (gemeentelijke politiek, familiale structuur, huishoudelijke economie), de sociaal-culturele definitie van de rol van de vrouwen en de invloed hiervan op de opstandelingen en autoriteiten en de wijzigingen in het zelfdefiniëren en de betekenis van burgerschap. Met een bijdrage van J. Polasky over de vrouwen in de Brabantse Omwenteling van 1789.

La politique des droits : citoyenneté et construction des genres aux 19e et 20e siècles / sous la dir. de Hans Ulrich Jost, Monique Pavillon et François Valloton. - Paris : Kimé, 1994. - 157 p. - (Perspectives politiques ; 1)

Trefwoord(en): Vrouwen - Stemrecht

Internationaal en interdisciplinair onderzoek naar de ontkenning van burgerlijke en politieke rechten van de vrouw binnen het liberalisme, de burgerlijke maatschappij en de democratieën. Stromingen die zich, paradoxaal, beroepen op een gelijkheid van alle individuen.

Met Belgische bijdragen van Eliane Gubin, over het vrouwenstemrecht, en Régine Beauthier over het huwelijksrecht.

Laïcité et classes sociales 1789-1945 : en hommage à John Bartier / sous la direction de André Miroir. - Bruxelles : Espace de Libertés, 1992. - 292 p. : ill.

Trefwoord(en): België - Vrijzinnigheid - Sociale groepen

Bijdragen van verscheidene academici en historici in het kader van het colloquium (ULB, 1991) als hommage aan John Bartier (1915-1980), historicus van het presocialisme, liberalisme, specialist in vrijzinnigheid. Centraal staan deze vrijzinnigheid en antiklerikalisme over een periode van bijna 2 eeuwen, binnen welk kader thema's als antiklerikale pers, de relatie tot radicale politieke bewegingen, liberalisme in België, Frankrijk en Groot-Brittannië worden behandeld.

Vrijheid van meningsuiting, racisme en revisionisme / onder red. van G.A.I. Schuijt en Dirk Voorhoof. - Gent : Academia Press, 1995. - 236 p.

Trefwoord(en): Racisme - Revisionisme - Democratie - Vrijheid van meningsuiting

Artikels van Belgische en Nederlandse auteurs waarin een actueel probleem van de democratie vanuit juridisch oogpunt benaderd wordt : geldt het democratisch principe van vrijheid van meningsuiting ook voor niet-democraten?

Rechtstheoretische en rechtsvergelijkende studies en besprekingen van de wetgeving en rechtspraktijk terzake in België en Nederland.

Abortus / onder redactie van Micheline Scheys ; woord vooraf van Leona Detiège. - Brussel : VUBPRESS, 1993. - 280 p.

(Rapporten en Perspectieven omtrent vrouwenstudies ; 4)

Trefwoord(en): Abortus

Verzameling artikels over de abortus-problematiek: o.a. een overzicht van de liberalisering van de abortus-wetgeving in België (1970-1990), kwantitatieve gegevens omtrent abortus-hulpverlening in België, abortus in onze buurlanden, abortus en contraceptie in de Middeleeuwen, de juridische en ethische aspecten.

...damit das Elend ein Ende hat : Hundert Jahre Zentralorganisation der Hafenarbeiter / von Dieter Schneider. - Frankfurt am Main : Courier, 1990. - 119 p.

Trefwoord(en): Havenarbeiders - Duitsland

Historische schets van het ontstaan van de Duitse "Zentralorganisation der Hafenarbeiter" (syndicale centrale organisatie van Duitse havenarbeiders uit diverse takken) te Hamburg/Kiel in 1890 en haar activiteiten tot ongeveer aan WO I. Met talrijk illustraties en fragmenten uit bronnenmateriaal.

A gauche ! : mélanges à l'occasion du 30ème anniversaire du Mouvement des Jeunes Socialistes / coordination du dossier Claudine Godart et Jean-François Füeg. - Bruxelles : MJS, 1995. - 75 p. : ill.

Trefwoord(en): Jongsocialisten (JS)

Historische schetsen van de Socialistische Jonge Wacht, de Rode Valken; bijdrage over het conflict tussen de BWP en een groepje jonge intellectuelen binnen de partij omtrent het Plan van de Arbeid; met chronologisch overzicht.

Les femmes luttent pour leur emploi : juin 82-juin 83 / préf. de G. Fourez. - Jumet : Stany Dembour, [1983]. - 192 p. : ill.

Trefwoord(en): Vrouwenarbeid - Stakingen

Verslag van de strijd van de arbeidsters van Concord-Lighting (regio Charleroi) voor het behoud van de werkgelegenheid. In dagboekvorm worden de bedrijfsbezetting en de latere staking beschreven. Met aandacht voor de solidariteitsgevoelens, verwachtingen, vastberadenheid en twijfels van de actievoersters.

Un homme sur deux est une femme : regards sur le féminisme international / préf. de Laurette Onkelinx. - Tourinnes-la-Grosse : Ed. Louise Hélène France, 1995. - 299 p. : ill.

Trefwoord(en): Tentoonstellingscatalogus - Vrouwenbeweging

Tentoonstelling opgebouwd met een selectie uit de collecties van het "Mundaneum" en de "Fondation Emillienne Brunfaut".

In vijf thema's: Internationaal feminisme, burgerlijke en politieke rechten, vrouwen en vrede, mensenrechten en vrouwenportretten wordt het evolutionair proces van het feminisme geschetst.

La lotta senz'odio : il socialismo evangelico del "Seme" (1901-1915) / di Silvia Dominici. - Milano : Franco Angeli Storia, 1995. - 225 p.

Trefwoord(en): Italië - Socialisme en religie

Bijdrage tot de geschiedenis van het socialisme in het liberale Italië. Silvia Dominici (doctor in de geschiedenis, universiteit van Rome) analyseert de propaganda die via "Il Seme" (tweemaandelijks socialistische periodiek, verschenen te Terni-Roma tussen 1901 en 1915) onder de plattelandsbevolking van vnl. Centraal-Italië werd gevoerd. Origineel in deze propaganda was het centrale idee van een "evangelisch socialisme" : weliswaar antiklerikaal maar niet antireligieus - integendeel zelfs gestoeld op een lange christelijke traditie.

In volgende AMSAB-Tijdingen zal een artikel van S. Dominici gepubliceerd worden over de verwantschap tussen de Italiaanse "Il Seme" en de Belgische socialistische periodiek "La Bonne Graine - Het Goede Zaad".

Mouvements étudiants : genèse d'un décret : histoire d'une révolte / par Patrick Balcaen. - Bruxelles : Labor, 1995. - 155 p. - (Collection La Noria ; 5)

Trefwoord(en): Wallonië - Studentenbeweging

Kroniek en evaluatie van de contestatie (herfst '94) van de Waalse hogeschoolstudenten tegen het decreet van minister Michel Lebrun, dat de instellingen voor hoger onderwijs wou hergroeperen. Auteur argumenteert dat deze beweging niet corporatistisch en poujadistisch is maar staat voor een wederinvraagstelling van het onderwijssysteem en een nieuw politiek concept.

La situation des femmes travailleuses en Europe : séminaire régional à Budapest. - Budapest : Tancsics, 1979. - 147 p. : ill.

Trefwoord(en): Vrouwenarbeid

Neerslag van de lezingen gehouden op een seminarie georganiseerd door het Wereld Vak Verbond, Internationale Raad van Sociaal-Democratische Vrouwen en De Nationale Vrouwenraad van Hongarije (14-17 november 1978). In een gemeenschappelijk communiqué van de vakbonden en de vrouwenorganisaties wordt de strategie voor de strijd om de economische, sociale, politieke en culturele rechten van de werkende vrouw uitgetekend.

Geschiedeniswinkel

Muren doorbreken : 50 jaar August Vermeylenfonds

Het August Vermeylenfonds - de socialistische tegenhanger van het katholieke Davidsfonds en het liberale Willemsfonds - bestaat 50 jaar. Ter gelegenheid van de viering (op 18 maart 1995 in de Gotische Zaal van het Brusselse stadhuis) bracht het Vermeylenfonds een themanummer van het driemaandelijks tijdschrift "De Nieuwe Gemeenschap" (maart 1995) uit met daarin onder meer beschouwingen en bijdragen van Roland Laridon, Walter Debrock, Arseen Major, Marcel Van Spaandonck, Herman Balthazar én een aantal gesprekken met "gedreven vrijwilligers" van het Fonds. Helmut Gaus gaat in op "het oude begrippen-trio socialistisch-Vlaams-vrijzinnig" dat zowat de levensbeschouwelijke heilige drieluikigheid van het Vermeylenfonds was (is ?). Naar aanleiding van het half-eeuwfeest gaf het Vermeylenfonds bovendien de kunstmap "Muren doorbreken" uit met litho's van Cyr Frimout, Roland Devolder, Dirk Michiels en Karel Roelants en een lino van Lea Van Heck. Deze kunstmap werd slechts op een beperkte oplage uitgebracht : de prijs bedraagt 12.500 frank voor niet-leden, en 9.500 frank voor leden. Men kan ze bestellen op het secretariaat van het Vermeylenfonds, Tolhuislaan 88, 9000 Gent (tel. 09/223.02.88).

Internationaal Colloquium : "Tomorrow's Social History"

Het Centrum voor Hedendaagse Sociale Geschiedenis (VUB) organiseert op 29 maart 1996 een internationaal (Engelstalig) colloquium te Brussel rond de trends en debatten met betrekking tot de sociale geschiedschrijving vandaag en morgen. Een aantal Europese specialisten (Kocka, Lucassen, Vanderlinden, Pinol, Scholliers, Van den Eeckhout, Blackman en Nield) zullen een "state of affairs" geven van het debat over de sociale geschiedenis in hun land, met aandacht voor methodologie, bronnen, thema's, theorie, impact van andere disciplines en discussiepunten als "kwantitatieve of narratieve geschiedenis", "traditionele" sociale geschiedschrijving (zoals "labour history" of geschiedenis van de arbeidersbeweging) of nieuwe richtingen als cultuur- of mentaliteitsgeschiedenis... Op dit Europese debat zal Louise Tilly vanuit de States een "view from the outside" formuleren. Het colloquium wordt afgesloten met een ronde-tafel-debat waaraan onder meer deelnemen : G. Deneckere, M. Demetsenaere, W. Frijhoff, S. Jaumin, M. Prak en E. Van Haute. J. Hannes, directeur van het Centrum, trekt de algemene conclusies.

Voor meer inlichtingen contacteert men het Centrum voor Hedendaagse Sociale Geschiedenis, lokaal 5 B 421, Pleinlaan 2, B-1050 Brussel (tel. 02/629.26.70, fax 02/629.26.92). (G.V.)

Strijdliederen

Om 50 jaar Bevrijding en een halve eeuw Sociale Zekerheid te vieren bracht Bond Moyson Zuid- en Midden West-Vlaanderen een CD uit met socialistische strijdliederen waarin waarden als vrede, vrijheid en solidariteit worden bezongen. Een gedeelte van de opbrengst (100 frank per CD) gaat naar de projecten "Nicomut" (een mutualiteit voor Nicaragua) en "Condomerie Tropicale" (condooms voor Nicaragua). Voor meer inlichtingen kan men zich wenden tot C. Van den Bossche, Moysoncentrum, President Kennedypark 2, 8500 Kortrijk (tel. 056/23.02.00).

IALHI-Directory

De IALHI-Directory 1995 bevat een overzicht van de 97 leden. Alfabetisch per land en per instituut vindt U praktische informatie, beschrijvingen van de collecties, een overzicht van het lopend onderzoek en de namen van de verantwoordelijke personen. De directory is een onmisbaar werkinstrument voor al wie zich interesseert voor de studie van de sociale bewegingen en is te verkrijgen op het AMSAB als een losbladige publikatie, zodat wijzigingen, aanvullingen en/of nieuwe leden makkelijk kunnen worden toegevoegd. Hij is ook verkrijgbaar op diskette in WP-format.

*Prijs : 500 fr. + portokosten.
(W.G.)*

Mijn keuze : Ik zocht een bank, ik heb een partner gevonden :

CODEP !

Centrale zetel : Galileilaan 5, bus 16, 1030 Brussel, tel. 02/ 214 98 00.

Wij respecteren uw geld.

Nationale Loterij
Kardinaal Mercierstraat 6
1000 BRUSSEL 1

Lotto, Presto, Duo, Joker :
de winnaars die niet spelen,
danken de spelers die niet
winnen.

OX ONDERLING
BEROEPSKREDIET
B.M.O.V.

Graaf Van Vlaanderenplein 19
9000 GENT
Tel. (09) 223 69 86
Telefax (09) 225 32 72

*Krediet op maat
Beleggingen met hoge opbrengst
Alle bankverrichtingen*

Sparen met visie. Spaargeld dat verder kijkt.

Steeds meer mensen voelen zich betrokken bij "hun" wereld. Bij het milieu, de economische gang van zaken in onze maatschappij, de derde wereld... Die betrokkenheid willen zij tot uitdrukking brengen. Niet in grote theorieën. Wel in de wijze waarop zij hun geld besteden. Of datzelfde geld sparen. Beleggen in aandelen uit de wapenindustrie kan niet meer, zoveel is duidelijk. Maar hoe moet het dan wel als je je geld een positieve spaarbestemming wil geven?

De ASLK geeft het antwoord: Krekelsparen.

Krekelsparen is de allereerste spaarrekening die spaargeld tegelijk ook een sociale meerwaarde én een maatschappelijke verantwoordelijkheid geeft. Via Krekelsparen steunt u, zelfs zonder dat het u één frank hoeft te kosten, maatschappelijk waardevolle projecten. Die werk maken van een schoner en beter milieu, van een leefomgeving op mensenmaat, van buurtherwaardering, welzijn, emancipatie, en noem maar op.

Krekelsparen doet u toch gewoon bij het ASLK-agentschap in uw buurt.

KREKELSPAREN

ASLK